

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Ústav primární a preprimární edukace

**„Podej ruku přírodě“ – Environmentální edukace
v mateřské škole**

Bakalářská práce

Autorka: Petra Tomášková
Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor: Učitelství pro mateřské školy
Vedoucí práce: PaedDr. Vladimíra Hornáčková, Ph.D.

Zadání bakalářské práce

Autor: Bc. Petra Tomášková

Studium: P14K0048

Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice

Studijní obor: Učitelství pro mateřské školy

Název bakalářské práce: "Podej ruku přírodě" - Environmentální edukace v mateřské škole

Název bakalářské práce "Give nature a hand" - Environmental education in the nursery school
AJ:

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Bakalářské práce se zabývá environmentální edukací a jejím využitím při výchově a vzdělávání předškolních dětí. Teoretická část vytváří přehled jednotlivých součástí environmentální edukace v mateřské škole. Praktická část obsahuje realizaci celoročního projektu environmentální edukace v mateřské škole se zaměřením na přírodní zahrady.

Garantující pracoviště: Ústav primární a preprimární edukace,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: PaedDr. Vladimíra Hornáčková, Ph.D.

Oponent: doc. PaedDr. Martina Maněnová, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 18.12.2015

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala pod vedením vedoucí práce samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové, dne

Poděkování

Děkuji PaedDr. Vladimíře Hornáčkové, Ph.D. za vedení práce, ochotu, trpělivost a cenné rady, které mi při zpracování práce poskytla.

Anotace

TOMÁŠKOVÁ, Petra. „*Podej ruku přírodě*“ – *Environmentální edukace v mateřské škole*. [Bakalářská práce]. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2018. 68 s.

Bakalářská práce se zabývá environmentální edukací a jejím využitím při výchově a vzdělávání předškolních dětí. Teoretická část obsahuje přehled součástí environmentální edukace v mateřské škole. Vymezuje základní pojmy z oblasti environmentální výchovy, popisuje cíle a výstupy environmentální výchovy, prostředky k jejich naplňování. Část práce se zabývá prostředím mateřské školy. Ukazuje principy zahrady zbudované v přírodním stylu a popis výukových a herních prvků využitelných v přírodní zahradě. Praktická část práce obsahuje výukový materiál v podobě dlouhodobého projektu environmentální edukace, který je zaměřený na přírodní zahrady a jehož záměrem je umožnit dětem získat elementární poznatky o okolním prostředí s ohledem na environmentální principy.

Klíčová slova: environmentální výchova, předškolní věk, přírodní zahrada

Annotation

TOMÁŠKOVÁ, Petra. „*Give nature a hand*“ – *Environmental education in the nursery school*. [Bachelor thesis]. The University of Hradec Králové, Faculty of Education, 2018. 68 p.

Bachelor thesis deals with environmental education and its use in education and education of pre-school children. The theoretical part contains an overview of the components of environmental education in kindergarten. It defines the basic concepts of environmental education, describes the objectives and outputs of environmental education and the instruments of their realization. Part of the thesis deals with the kindergarten surroundings. It shows the principles of the garden built in the natural style and the description of educational and game elements that can be used in the natural garden. The practical part of the thesis contains educational material in the form of a long-term environmental education project which is focused on natural gardens. Its goal is to enable children to achieve elementary knowledge about neighborhood with respect to environmental principles.

Keywords: environmental education, preschool age, natural garden

Obsah

1. Úvod.....	8
2. Vymezení pojmů z oblasti environmentální výchovy	10
2.1 Environmentální výchova	10
2.2 Ekologická výchova.....	11
2.3 Trvale udržitelný rozvoj.....	11
2.4 Cíle a výstupy environmentální výchovy	12
2.4.1 Prostředky k naplňování cílů environmentální výchovy	15
3. Prostředí mateřské školy	17
3.1 Vnitřní prostředí.....	17
3.2 Venkovní prostředí	17
3.2.1 Přírodní zahrada	18
3.2.2 Výukové a herní prvky využitelné v přírodní zahradě	19
4. Tvorba projektu.....	25
4.1 Teorie mnohočetných inteligencí.....	27
4.2 Kritické myšlení a třífázový model učení E-U-R	28
5. Projekt „Podej ruku přírodě“	29
5.1 1. krok projektu – ZÁMĚR.....	30
5.2 2. krok projektu – PLÁNOVÁNÍ:	32
5.3 3. krok projektu – RELIZACE	62
5.4 4. krok projektu – HODNOCENÍ.....	62
6. Závěr	65
7. Seznam použitých zdrojů:.....	66

1. Úvod

*„Příroda není místo,
které bychom měli navštívit,
je to domov.“
(Gary Snyder)*

Prostředí, ve kterém žijeme, zahrnuje vše kolem nás – lidi, společnost. Nedílnou součástí tvoří příroda. Všichni jsme součástí přírody a naše postoje hrají důležitou roli v chování k okolnímu prostředí. V současné době je přírodě a životnímu prostředí oprávněně věnována pozornost, a to již ve výchovně-vzdělávacím procesu v mateřských školách.

Prostředí, ve kterém jsem vyrůstala, mělo pozitivní vliv na utváření mého vztahu k přírodě a životním podmínkám. Místo, ve kterém se věnuji svému povolání učitelky, mi umožňuje využívat nejen přírodní podmínky při pobytu dětí v mateřské škole, ale také seznamovat děti s běžnými jevy v jejich bezprostředním okolí, poukazovat na přirozenou sounáležitost lidí a přírody a utvářet kladný vztah k přírodě a životnímu prostředí. Z výše uvedených důvodů jsem zvolila zabývat se v tématu bakalářské práce environmentální edukací v prostředí mateřské školy.

Na začátku bakalářské práce jsou objasněny pojmy, které spadají do oblasti environmentální výchovy, cíle a prostředky environmentální výchovy ve vzdělávání předškolních dětí. Další část práce se zabývá vnitřním a venkovním prostředím mateřské školy, vybavením školních zahrad a jejich praktickým využitím při výchově a vzdělávání. Objasňuje pojem přírodní zahrada a věnuje se popisu různých výukových a herních prvků, které se mohou v přírodní zahradě nacházet. Závěr teoretické části bakalářské práce je věnován tvorbě projektu, zásadám pro vypracování a využití teorie mnohočetných inteligencí H. Gardnera.

Hlavní náplň praktické části tvoří dlouhodobý projekt, zaměřený na environmentální edukaci v prostředí mateřské školy, který nese název „Podej ruku přírodě“. Jednotlivé činnosti a aktivity zahrnuté do projektu jsou prováděné v prostředí přírodní zahrady s využitím jejích jednotlivých částí. Vypracovaný celoroční projekt má přiblížit dětem dění v bezprostředním okolí, vliv člověka na přírodu, životní prostředí a pomoci tak vytvořit si základy pro zodpovědný postoj k životu.

Hlavním cílem bakalářské práce je shrnout a popsat jednotlivé součásti environmentální výchovy v prostředí mateřské školy, představit přírodní zahrady i jejich vybavení a praktické využití při edukaci předškolních dětí a formou projektu zprostředkovat dětem poznání okolního prostředí s ohledem na environmentální principy. Cílem praktické části bakalářské práce je vytvořit výukový materiál pro předškolní vzdělávání a jeho prostřednictvím umožnit dětem získat elementární povědomí a poznatky o okolním světě. Část projektu bude ověřena s dětmi v mateřské škole.

2. Vymezení pojmů z oblasti environmentální výchovy

Klíčovým strategickým dokumentem pro oblast environmentální výchovy v České republice je Státní program environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty (EVVO) a environmentálního poradenství na léta 2016-2025, přijatý vládou v roce 2016. Cílem programu je rozvíjení kompetencí potřebných pro environmentálně odpovědné jednání. EVVO je součástí Rámcových vzdělávacích programů pro všechny stupně vzdělávání. V následující kapitole budou vysvětleny pojmy týkající se environmentální výchovy v předškolním vzdělávání.

2.1 Environmentální výchova

„Environmentální výchovu můžeme chápat jako souhrnné označení pro komplex často značně se různících přístupů reagujících na problémy v hledání koexistence mezi společnostmi a přírodou.“ (Činčera, 2006, s. 2). Ve školním prostředí můžeme chápat jako souhrn vzdělávacích aktivit, vedoucích k vnímání a následnému zodpovědnému chování při společném soužití člověka a přírody.

Výraz environmentální vzdělávání, výchova a osvěta (EVVO) pochází z anglického spojení environmental education. Environment znamená životní prostředí a education lze definovat jako vzdělávání, výchovu a osvětu dětí i dospělé populace. EVVO zahrnuje činnosti a aktivity, které probíhají ve školách a školských zařízeních, v rámci volnočasových aktivit i v rámci volného času jednotlivců. Důraz je kladen na životní prostředí a jeho poznávání, na poznávání vztahu člověka k přírodě a životnímu prostředí (Metodický pokyn MŠMT k zajištění environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty, 2008). Zmíněný dokument MŠMT poskytuje konkrétní návod, jakým způsobem realizovat environmentální vzdělávání ve školském prostředí.

Leblová (2012, s. 15) uvádí, že environmentální výchova *„odhaluje důsledky lidské činnosti, která působí devastaci a ohrožuje život na Zemi. Ukazuje možné způsoby potřebné k dosažení pozitivních změn v životním prostředí. Vychovává k odpovědnému vztahu k přírodě a pochopení její nenahraditelné ceny pro život všech.“* Dále zmiňuje důležitost výchovy k pozitivnímu vztahu k přírodě, k získávání hodnot, postojů a kompetencí k péči o přírodu.

V současné době tvoří environmentální výchova nedílnou součást předškolního vzdělávání. Prostřednictvím EVVO vedeme děti k poznávání přírody, snažíme se děti podporovat v samostatném objevování, experimentování. Zároveň děti učíme pozorovat a vnímat okolní prostředí. Díky tomu mají možnost získat nové poznatky a zkušenosti, utvářet si svůj vlastní osobitý vztah k přírodě a okolnímu světu.

2.2 Ekologická výchova

Ekologie je obor, jehož předmětem jsou vztahy organismů a jejich prostředí. Současně se ekologie zabývá vztahem organismů navzájem. Ekologická výchova se zabývá zkoumáním vztahů mezi organismy a prostředím, ve kterém se vyskytují. Cílem ekologické výchovy je probouzet zájem o vše živé v přírodě. Pojem ekologický zahrnuje všechny formy vztahů, tedy nejen kladné působení na životní prostředí, ale také nepříznivé vlivy. (Leblová, 2012).

Pedagogický slovník definuje ekologickou výchovu jako „*Proces cílevědomého osvojování a rozvíjení ekologického poznání, citlivosti a odpovědnosti, které se promítají v chování jednotlivce. Utváření vztahu k prostředí předpokládá osvojování a kultivaci vztahů ke všem jeho stránkám – přírodním, výsledkům lidské činnosti a lidem.*“ (Průcha, Walterová, Mareš, 1995, s. 60).

Z výše uvedeného vyplývá, že pojem ekologická výchova úzce souvisí s pojmem environmentální výchova, jsou navzájem propojeny a při vzdělávání na sebe navazují. Jedná se o výchovu k řešení problémů, které se týkají životního prostředí a o výchovu k trvale udržitelnému rozvoji.

2.3 Trvale udržitelný rozvoj

Trvale udržitelný rozvoj je mezinárodní termín. Jedná se o rozvoj, který umožňuje fungování lidstva a uspokojování jejich potřeb, aniž by byla ohrožena budoucnost následujících generací. To znamená, že rozvoj je udržitelný, pokud bere ohledy na potřeby dnešních i budoucích generací a zároveň na přírodu, pokud neohrožuje biodiverzitu a umožňuje zachovat život člověka i ostatních organismů. Udržitelný rozvoj musí splňovat podmínky vyváženosti a odpovědnosti k lidem (předkům, současníkům i budoucím obyvatelům planety Země) a k přírodě, která vytváří hodnoty,

jež nejsou lidé schopni vytvořit a bez kterých by život nebyl možný (www.ekologickavychova.cz).

2.4 Cíle a výstupy environmentální výchovy

V roce 1977 se v Tbilisi konala mezinárodní konference o environmentální výchově. Na základě konference vznikl dokument (Tbilisi Declaration), který vysvětluje význam a roli environmentálního vzdělávání. Zároveň uvádí cíle environmentální výchovy – povědomí, znalosti, postoje, dovednosti a účast (Tbilisi Declaration, 1977).

„Cílem environmentální výchovy by měl být člověk s rozvinutým zájmem o přírodu, s touhou ji poznávat a potřebou ji aktivně ochraňovat s tzv. environmentální senzitivitou.“ (Leblová, 2012, s. 16). Tato senzitivita neboli citlivost se projevuje, pokud je člověku umožněn pravidelný a přímý kontakt s přírodním prostředím již od dětství. Právě pravidelný a přímý kontakt s přírodou a okolním prostředím poskytuje dětem mateřská škola. Zde mají děti možnost získat zkušenosti prostřednictvím smyslového vnímání, her a objevování. Děti v předškolním věku jsou velmi citlivé a vnímavé k okolnímu prostředí, snadno se nadchnou pro novou aktivitu, dají se lehce ovlivnit. Díky tomu je možné děti motivovat k tomu, aby si vytvořily správný a nekonzumní postoj k přírodě. S ohledem na schopnosti a možnosti dětí v předškolním věku lze nabízet různé podněty k tomu, aby si děti mohly vytvářet představu o fungování života a o úloze člověka v přírodě.

Podle Jančaříkové (2010) lze za základní cíl environmentální výchovy dětí předškolního věku považovat podněcování touhy po poznávání okolního světa, rozvíjení hlubokého a trvalého vztahu k přírodě. Tak je možné ukotvit v dětech potřebu zajímat se o přírodní prostředí i v dospělosti, věnovat se péči o přírodu a chránit ji pro budoucí generace.

Získávání jednotlivých postojů, hodnot a dovedností probíhá v mateřských školách v souladu se vzdělávacími oblastmi, které jsou uvedeny v Rámcovém vzdělávacím programu pro předškolní vzdělávání (RVP PV). Environmentální výchova je do RVP PV zakomponovaná a jednotlivými vzdělávacími oblastmi prolíná.

- **Vzdělávací oblast Dítě a jeho tělo:**

Vzdělávací nabídku a činnosti s ní spojené ve vzdělávací oblasti Dítě a jeho tělo, která je zaměřena na podporu tělesného vývoje dítěte, zlepšování fyzické zdatnosti, vedení ke zdravým životním návykům a postojům, je možné a také vhodné provádět s dětmi pobytem venku. Pohyb na zahradě i kdekoli jinde ve volném prostoru umožňuje vnímání přírody a přizpůsobování se prostředí, terénu a vlivům počasí. Děti se spontánně učí, co je pro jejich tělo bezpečné a co už být nemusí.

- **Vzdělávací oblast Dítě a jeho psychika**

Tato oblast je zaměřena na podporu duševní pohody dítěte, rozvíjení intelektu, řečových dovedností, poznávacích funkcí, citů, vůle, kreativity. Naplňování cílů dané oblasti lze provádět popisováním toho, co děti vnímají v okolní přírodě, diskuzí nad otázkami. K vyjadřování prožitků lze využít různé činnosti propojené s tematikou rostlin, zvířat. Svá pozorování mohou děti ověřovat vyhledáváním v encyklopediích a dětské literatuře. Zde dochází také k získávání nových informací.

- **Vzdělávací oblast Dítě a ten druhý**

V dané oblasti je záměrem podporování dětí v utváření vztahů k ostatním dětem a k dospělým, posilování a obohacování vzájemné komunikace. Volný prostor areálu mateřské školy vybízí k různým hrám, k posilování vztahů mezi dětmi a zároveň k okolnímu prostředí. Je zde vhodný prostor k pomoci, ohleduplnosti, toleranci, respektování ostatních, tedy k celkovému posilování mezilidských vztahů.

- **Vzdělávací oblast Dítě a společnost**

Naplňování cílů této oblasti je spojeno se soužitím s ostatními lidmi ve společnosti, osvojováním si a dodržováním pravidel dané společnosti. Děti jsou podporovány v poznávání hodnot kultury a umění, v osvojování si dovedností a návyků a následné aktivitě při vytváření pohody ve svém sociálním prostředí. Zde lze velmi dobře využívat spolupráce s různými organizacemi a sdruženími v okolí MŠ. Mezi takové aktivity patří např. účast na vzdělávacím programu Ekocenter buď v prostředí mateřské školy, nebo návštěva Ekocentra, besedy s pracovníky záchranných stanic pro zvířata, využití nabídky programů Lesní pedagogiky, divadelních a hudebních interaktivních představení pro mateřské školy.

- **Vzdělávací oblast Dítě a svět**

Tato oblast se nejvíce přibližuje prostředkům environmentální výchovy v předškolním vzdělávání. Záměrem je vytvářet u dětí povědomí o světě, jeho dění, chování člověka k životnímu prostředí a vytvořit základy pro kladný postoj k životnímu prostředí. Při pobytu venku si děti přirozeně uvědomují opakující se změny v přírodě v závislosti na ročním období. Mohou zde uskutečňovat hry, při kterých zkoumají přírodní materiály, experimentovat nebo pozorovat rostliny a živočichy v průběhu roku. Pracovní činnosti, jako např. zalévání, pletí, hrabání listů umožňují dětem získat povědomí o prospěšnosti péče o přírodu.

Ze vzdělávacích oblastí RVP PV vycházejí očekávané výstupy vzdělávání. Očekávané výstupy jsou takové výstupy vzdělávání, které jsou v dané úrovni vzdělávání dosažitelné. Očekávané výstupy, které souvisí s environmentální výchovou v mateřské škole, jsou v RVP PV podrobně popsány. Obsahují přehled, co by mělo dítě na konci docházky do mateřské školy vědět a jaké by mělo mít dovednosti.

Co dítě na konci předškolního období zpravidla dokáže:

- *orientovat se bezpečně ve známém prostředí i v životě tohoto prostředí (doma, v budově mateřské školy, v blízkém okolí)*
- *zvládat běžné činnosti a požadavky kladené na dítě i jednoduché praktické situace, které se doma a v mateřské škole opakují, chovat se přiměřeně a bezpečně doma i na veřejnosti (na ulici, na hřišti, v obchodě, u lékaře apod.)*
- *uvědomovat si nebezpečí, se kterým se může ve svém okolí setkat, a mít povědomí o tom, jak se prakticky chránit (vědět, jak se nebezpečí vyhnout, kam se v případě potřeby obrátit o pomoc)*
- *osvojit si elementární poznatky o okolním prostředí, které jsou dítěti blízké, pro ně smysluplné a přínosné, zajímavé a jemu pochopitelné a využitelné pro další učení a životní praxi*
- *mít povědomí o širším společenském, věcném, přírodním, kulturním i technickém prostředí i jeho dění v rozsahu praktických zkušeností a dostupných praktických ukázek v okolí dítěte*

- *vnímat, že svět má svůj řád, že je rozmanitý a pozoruhodný, nekonečně pestrý a různorodý – jak svět přírody, tak i svět lidí (mít elementární povědomí o existenci různých národů a kultur, různých zemích, o planetě Zemi, vesmíru apod.)*
- *všimnout si změn a dění v nejbližším okolí*
- *porozumět, že změny jsou přirozené a samozřejmé (všechno kolem se mění, vyvíjí, pohybuje a proměňuje) a že s těmito změnami je třeba v životě počítat, přizpůsobovat se běžně proměnlivým okolnostem doma i v mateřské škole*
- *mít povědomí o významu životního prostředí (přírody i společnosti) pro člověka, uvědomovat si, že způsobem, jakým se dítě i ostatní v jeho okolí chovají, ovlivňují vlastní zdraví i životní prostředí*
- *rozlišovat aktivity, které mohou zdraví okolního prostředí podporovat a které je mohou poškozovat, všimnout si nepořádků a škod, upozornit na ně*
- *pomáhat pečovat o okolní životní prostředí (dbát o pořádek a čistotu, nakládat vhodným způsobem s odpady, starat se o rostliny, spoluvytvářet pohodu prostředí, chránit přírodu v okolí, živé tvory apod.) (RVP PV, 2018).*

2.4.1 Prostředky k naplňování cílů environmentální výchovy

Metodický pokyn MŠMT (2008, s. 6) doporučuje „*uplatňovat takové metody a formy vzdělávání, které vedou k aktivizaci žáků a k podpoře činnostního učení.*“ Za důležitou složku EVVO je považováno přímé vzdělávání ve venkovním prostředí s využitím různých výukových programů z nabídky středisek ekologické výchovy, muzeí, zoologických zahrad apod. Vzdělávání ve venkovním prostředí je také spojováno s rozvojem osobnosti dítěte a vitality. K naplňování environmentální výchovy v prostředí mateřské školy je tedy vhodné a žádoucí využít areál školní zahrady.

Vybrané pedagogické prostředky a metody podle Jančaříkové (2010):

- **Pozorování** – děti projevují zájem o vše, co je živé, hýbe se. Jelikož se jedná o vrozenou vlastnost, je důležitá podpora a rozvíjení, jinak hrozí, že ztratí schopnost pozorovat, což se později může negativně projevit v postojích ke společnosti a k životnímu prostředí. Pro předškolní děti je důležitý dostatek možností, času a prostoru k pozorování.

- Experimentování – děti se učí experimentovat s předměty a jevy v bezprostředním okolí. Jedná se tedy o zásah do přirozeného stavu věcí a následné zkoumání výsledku.
- Výchova prací – přiměřené pracovní nároky ve společnosti rodičů, prarodičů, sourozenců či kamarádů jsou pro děti zdravé. Tímto způsobem se děti seznamují činnostmi a postupy, které budou uplatňovat v dospělosti. V mateřské škole se jedná o činnosti úklidové (pracovní místo, hračky) a činnosti spojené s péčí a údržbou zahrady (pletí, zalévání, hrabání listí, doplňování krmítek atd.)
- Kontakt se zvířaty – v předškolním vzdělávání může mít různé podoby. Jedná se o výukové programy, třídní nebo školní chovy a péči o volně žijící živočichy.
- Tvorba z přírodních materiálů – umožňuje dětem kontakt s přírodou pomocí smyslového vnímání a procvičování jemné motoriky. Využitelné jsou všechny dostupné materiály – kameny, písek, proutky, mech, listy, šišky a ostatní podzimní plody.
- Hry v přírodě a na přírodu – poměrně rozšířené je využití her a herních prvků, tzv. ekohry. Sem lze zařadit konstruktivní, námětové, pohybové, stolní či didaktické hry. Upřednostňují se hry nesoutěživého charakteru, využívají se hry založené na spolupráci a kooperaci.
- Projektové vyučování – je založeno na provázanosti. Děti se pomocí zvoleného tématu zabývají všemi vzdělávacími oblastmi. Projekty mohou být krátkodobého či dlouhodobého charakteru. Vzdělávání v MŠ probíhá formou tzv. integrovaných bloků, které propojují vzdělávací obsah z více oblastí, vztahují se k určitému tématu a mají podobu tematického celku či projektu.

Tvorbou projektu se zabývá samostatná kapitola bakalářské práce (viz kapitola 4).

3. Prostředí mateřské školy

Prostředí, ve kterém se děti pravidelně pohybují a vzdělávají, se podílí na vývoji dítěte. Mělo by splňovat určité podmínky nejen bezpečnostní, ale také by mělo být přirozeně podnětné s umožněním co nejvíce samostatného a svobodného pohybu dětí (Jančaříková, 2010).

3.1 Vnitřní prostředí

V současnosti bývají mateřské školy plně vybaveny materiály a pomůckami z velmi různorodých materiálů. S ohledy na pravidla trvale udržitelného rozvoje by měly mít přednost materiály z obnovitelných zdrojů. Za důležitý prvek považují postupnou obměnu syntetických materiálů a materiály přírodní, ať už se týká vybavení nebo didaktických her. Vnitřní prostředí lze v souladu s principy environmentální výchovy v průběhu jednotlivých ročních období obohacovat o přírodní materiály, přírodniny a výrobky nebo dekorace z nich zhotovené.

Pozornost je třeba věnovat výběru hraček. Plastové hračky mívají často nízkou životnost a nejsou tedy zcela vhodné pro environmentální rozvoj dětí. Lze je nahradit hračkami a pomůckami ze dřeva či jiných ekologickým materiálů. Ve třídě i v ostatních prostorách školy by se měly nacházet rostliny. Na jejich pěstování se děti mohou podílet. Drobný chov zvířat vede také k podpoře vnímání okolního světa dětí. *„Přítomnost rostlin a živočichů zlepšuje psychosociální klima třídy a umožňuje rozvoj celé řady klíčových kompetencí.“* (Jančaříková, 2010, s. 23)

3.2 Venkovní prostředí

Při realizaci environmentálního vzdělávání je nejvhodnější a nejvýhodnější využít venkovních prostorů mateřské školy. Takovým místem, vhodným pro edukaci, je bezpochyby školní zahrada. Podmínky pro zahradu mateřské školy upravuje vyhláška č. 410/2005 Sb., která stanovuje bezpečnostní a hygienické požadavky na prostory a provoz. Zahrada plní bezpečnostní funkci, pokud je dobře oplocena, ale zároveň poskytuje dětem dostatek prostoru a zákoutí pro hry, zkoumání a objevování (Jančaříková, 2010).

Každé prostředí, ve kterém se dítě pohybuje, ho ovlivňuje do takové míry, že se vžil pojem pro prostředí **třetí učitel**. Funkci třetího učitele může plnit v prostředí mateřské školy právě zahrada. Děti, které se od raného věku setkávají s přírodním prostředím a jsou jím ovlivňovány, disponují v dospělosti větší mírou environmentální citlivosti a také zažívají častěji spokojenost a pocity štěstí (Jančaříková, Kapuciánová, 2013).

Většina mateřských škol v současné době disponuje vlastní zahradou. Jsou různě situované, členěné. Liší se také mírou a kvalitou vybavenosti výukovými a herními prvky. Množství rostlin a dřevin na školních zahradách je také na různé úrovni. Některé zahrady nelze za nepříznivého počasí dostatečně využívat, protože jejich součástí není dostatečně zastřešeny a krytý prostor. Zároveň však díky různým vyhlášení dotačních programů vznikají přestavbou či zbudováním zcela nové zahrady, které jsou obohacené o výukové prvky k podpoře environmentálního vzdělávání. Nově vznikají zahrady v přírodním stylu, které jsou svým uspořádáním a vybaveností k environmentálnímu vzdělávání a výchově přímo ideální.

Vlastní zkušenosti z praxe učitelky mateřské školy mi ukazují, že častý a pravidelný pobyt dětí ve venkovním prostředí má na děti velmi pozitivní vliv. Pobyt venku podporuje u dětí přirozenou zvědavost, vynalézavost a chuť objevovat nové. Zároveň podporuje přirozenou imunitu, což se může projevit menší mírou nemocnosti dětí během školního roku. I z toho důvodu se snažíme převážnou část činností a aktivit uskutečňovat venku v okolí mateřské školy a zejména v prostředí školní zahrady.

3.2.1 Přírodní zahrada

Každá zahrada je jedinečná. Také přírodní zahrada může mít různé podoby. Neexistuje přesný popis, jak má přírodní zahrada vypadat. Přírodní zahradu lze ale popsat na základě principů, kterými se k zahradě přistupuje a které se na zahradě uskutečňují. Tyto principy vycházejí z konceptu soběstačnosti a trvalé udržitelnosti. Při zakládání přírodní zahrady jsou brány v úvahu geologické, biologické a ekonomické podmínky daného prostředí. Cílem je vytvoření rozmanitého ekosystému, ve kterém se živočichové a rostliny navzájem podporují a poskytují si výhodné podmínky k životu (Svoboda, 2015).

Přírodní zahrada splňuje podmínky ideální zahrady. Zahrada, která umožní dětem hry, poznávání, pozorování, experimentování, získávání zkušeností, má být dostatečně rozmanitá, prostorná a vybavená vhodnými výukovými a herními prvky. Měly by se na ní vyskytovat přírodní překážky, zákoutí a různé stavby. Měly by v ní růst různé rostliny – byliny, keře a stromy (jehličnaté i listnaté). V takovém prostředí se vyskytují drobní živočichové (hlemýždi, čmeláci žáby, ještěrky apod.) a menší savci (ježci, veverky). Důležitým prvkem zahrady je poskytnutí útočiště ptákům, existence vodní plochy a kompostu (Jančaříková, Kapuciánová, 2013).

K aktivitám a činnostem dětí doporučují Jančaříková a Kapuciánová (2013) následující nástroje a předměty:

- lupy
- váhy, závaží
- měřítko, provázky
- odměrky na vodu nebo písek
- nashromážděné přírodniny

Nástroje a pomůcky určené k péči a údržbě zahrady:

- lopatky
- konvičky
- košíky
- hrabičky
- kolečka

S dětmi v mateřské škole pravidelně využíváme lupy, odměrky a různé přírodniny při zkoumání, objevování a porovnávání. Děti si velmi oblíbily také úklidové práce. Jelikož mateřská škola disponuje množstvím konviček, hrabiček a dalšího nářadí, mají děti možnost pravidelně se podílet na péči o zahradu. Tyto činnosti mají v oblibě a pravidelně si jich účastní.

3.2.2 Výukové a herní prvky využitelné v přírodní zahradě

Mateřská škola, ve které pracuji, má již několik let vybudovanou zahradu v přírodním stylu. Díky tomu máme možnost s dětmi využívat zahradu v průběhu celého roku téměř bez omezení. Níže popisované výukové a herní prvky tvoří vybavení naší zahrady. Také

fotografie jsou pořízeny na školní zahradě. Popis jednotlivých prvků obsahuje materiálové složení a využití dětmi v praxi při každodenních činnostech.

Vrbový domeček

Vhodným materiálem pro zahradu jsou díky své nenáročnosti, užitečnosti a dekorativnosti vrbové pruty. Z nich lze vytvořit různá zákoutí, tunely, živé ploty nebo domečky (iglú). Základ této živé stavby tvoří kruh z vrbových prutů, jejichž nadzemní části jsou splétány do tvaru kopule. Díky postupnému zarůstání listy vytváří proutí zastíněný prostor, který je vhodný pro spontánní hry dětí, relaxaci, odpočinek. (Czelisová, Řeháková, Uhříčková, 2012).

Vrbové iglú pravidelně využíváme pro aktivity ve skupinách či společné činnosti. Samo o sobě je taktéž výukovým materiálem, na kterém pozorujeme změny v průběhu ročních období nebo výskyt ptáků, drobných živočichů a jejich vývojová stadia

Obr. 1 – Vrbové iglú

Altán

Altán je zastřešený prostor, který slouží pro společnou vzdělávací činnost, skupinovou práci, pokusy a také pro volné hry a aktivity dětí během pobytu venku. Poskytuje dětem stín nebo také ochranu před deštěm. Zajímavým prvkem altánu je střecha porostlá rostlinami. Tato střecha je vhodným místem pro pravidelné pozorování vzniklého biotopu na střeše altánu v průběhu ročních období.

Obr. 2 - Altán

Zemljanka

Tento prvek je tvořen dřevěnou konstrukcí a přihrnutou zeminou. Vzniklý prostor slouží nejen ke cvičení obratnosti a k překonávání přírodních překážek, ale také jako úkryt při volných hrách dětí. Vytvořený kopeček umožňuje dětem např. koulet různé velké míče či jiné předměty nebo pouštět papírové vlaštovky. V zimních měsících povrch zemljanky využíváme s dětmi pro klouzání či bobování.

Obr. 3 - Zemljanka

Bylinkové záhony

Součástí přírodní zahrady bývají většinou různé záhony. Okrasnou a zároveň užitkovou funkci plní bylinkové záhony. Jsou to místa, na kterých se děti učí pečovat o různé druhy rostlin. Mezi pravidelné aktivity v péči o záhony patří pletí a zalévání rostlin. V průběhu ročních období potom mohou děti sledovat růst, kvetení a také rozdíly mezi jednotlivými druhy rostlin. Z vypěstovaných bylinek vyrábíme vlastní druhy čaje, využíváme je k přípravě pomazánek. Listy a květy nám slouží např. také k výrobě čichového pexesa.

Obr. 4 – Bylinkový záhon

Domečky pro hmyz

Hmyzí domečky jsou stavby, pro jejichž výrobu lze využít různý materiál. Nejčastějším stavebním materiálem je dřevo. Při výrobě společně s dětmi lze využít také keramické květináče a různý odpadový materiál, např. ruličky od toaletního papíru. Výplň takového domečku tvoří nejčastěji seno, klacíky a navrtané dřevo. (Křivánková, 2014). Mezi oblíbené činnosti dětí patří pozorování obyvatel domečku a také kontrola, pravidelné doplňování materiálu uvnitř při přípravě na zimní měsíce.

Obr. 5 – Hmyzí domeček

Domečky pro ježky

Ježek je užitečným pomocníkem a tudíž vítaným hostem zahrady. Domeček využívá ježek k odpočinku přes den a k zimnímu spánku. Výstelku domečku pro ježka tvoří tráva nebo seno či jiný podobný materiál. Na trhu je velké množství již hotových výrobků, budku lze též vyrobit svépomocí. Na výrobě nebo budování se potom mohou děti podílet. Vhodným stanovištěm pro umístění domečku a následné pozorování obyvatel je zóna divočiny, která umožňuje příliš nerušené prostředí (Křivánková 2012).

Obr. 6 – Domeček pro ježky

Obr. 7 – Domeček pro ježky

Jezírko pro obojživelníky

K vybudování jezírka je vhodné nalézt v zahradě místo, kde se drží vlhkost. Jezírko poslouží k zadržování dešťové vody, k zvlhčování okolního prostředí. Zároveň poskytuje vhodné životní podmínky pro různé druhy živočichů a rostlin. Každodenní kontakt s vodou umožňuje dětem pozorovat změny během všech ročních období. Pokud se v jezírku usadí a rozmnoží žáby, umožní dětem nejen pozorovat jejich jednotlivá vývojová stadia, ale také pomohou udržovat rovnováhu a ekologickou stabilitu v okolní přírodě. (Křivánková, 2012).

S dětmi pravidelně pozorujeme vysázené vodní rostliny a živočichy. Děti objevují a následně pozorují např. larvy chrostíků, vodní šneky nebo znakoplavky. Pravidelně jezírko čistí a doplňují vodu v období sucha.

Obr. 8 – Jezírko pro obojživelníky

Nádrže na dešťovou vodu

K zachycování dešťové vody a jejímu následnému využití na zahradě poslouží také nádoby určené k tomuto účelu, např. různé velké sudy. Z nich děti čerpají pravidelně vodu a zaléváním rostlin na zahradě se podílejí na péči a údržbě zahrady.

Obr. 9 – Nádrž na dešťovou vodu

Vodní hřiště

Vodní hřiště je velmi oblíbeným prvkem všech dětí. Umožňuje dětem pravidelný kontakt s vodou a velmi mnoho námětů k hrám, tvoření, pokusům, pozorování a objevování. K oblíbeným hrám na vodním hřišti patří např. vytváření a pozorování spádů vody, stavění přehrad, využívání vodních mlýnků, kontrola průtoku vody, změny teploty vody při přímém slunečním svitu, přelévání a porovnávání množství vody v různých nádobách, odpařování vody apod. Zmiňované aktivity děti provádějí samostatně i pod vedením učitelky.

Obr. 10 – Vodní hřiště

Lávky, klády, tunely

Tyto prvky z přírodních materiálů patří mezi herní součást školní zahrady. Děti je využívají k volným hrám dle fantazie, k trénování obratnosti a celkovému rozvoji motoriky. Nabízí možnosti samostatných i kooperativních činností, např. chůze, běh ve dvojicích, ve skupině, vodění kamaráda se zavázanýma očima, přecházení lávky bez držení atd.

Obr. 11 – Kmitající lávka

Obr. 12 - Tunely

Součástí bakalářské práce je výukový projekt „Podej ruku přírodě“, který je situován do prostředí školní zahrady v přírodním stylu. Výše popisované prvky výukového a herního charakteru jsou využity v jednotlivých aktivitách uvedených v projektu.

4. Tvorba projektu

Jak bylo již výše zmíněno, projektové vyučování patří mezi prostředky k naplňování cílů EVVO. Vytváření projektu vyžaduje důkladné promyšlení tématu a zpracování. Je třeba mít na paměti, že vše, s čím se dítě setkává, má na dítě vliv. Děti v předškolním období vnímají přirozenou celistvost věcí. Výchovně vzdělávací proces by tedy měl být také celistvý. Práce na základě projektu umožňuje dětem získávání zkušeností na pomoci určitého ústředního motivu nebo myšlenky vycházející z reality okolního prostředí (Opravilová, 2011). Myšlenka projektové metody má základ ve Spojených státech počátku 20. století. V našem prostředí byla v období reformní pedagogiky také využívána.

Podnětem k vypracování projektu se může stát nějaká reálná událost nebo situace, která u dětí vzbudí zájem. Na ně potom navazují různorodé aktivity a činnosti k přiblížení tématu. Projekt je tedy promyšlený plán organizace činností, které se vztahují k nějakému tématu. S tématem přichází buď učitelka na základě svých zkušeností, nebo vychází ze zájmu dětí o nějaký jev či událost. (Opravilová, 2011). Délka trvání projektu je různá v závislosti na výběru tématu i zájmu a aktivitě dětí. Projekty mohou být tedy krátkodobého či dlouhodobého charakteru.

Při tvorbě projektu je třeba dodržovat čtyři základní kroky. Jsou to:

1. Záměr
2. Plánování
3. Provedení
4. Hodnocení

Popis jednotlivých kroků při tvorbě projektu (Hornáčková, 2014):

1. krok projektu - **záměr**. Zde jsou inspirací asociace, lze využít brainstorming pro aktivní zapojení dětí. Téma má být ve vzdělávání přínosné, má umožňovat řešit nějaký problém. Při brainstormingu děti vymýšlejí a volí další témata a podtémata, která by je zajímala.

„Klíčovým principem a předností brainstormingu je produkce velkého množství návrhů řešení vhodně formulovaného problému relativně velmi krátké

době.“ (Maňák, Švec, 2003, s. 164). Smyslem brainstormingu je zachytit co nejvíc nápadů a následně posoudit jejich užitečnost.

2. krok projektu – **plánování**. Při tomto kroku se vybírají pojmy z vytvořené nabídky při brainstormingu. Děti diskutují nad pojmy a domlouvají se, o která další podtémata by měly zájem. Z vybraných pojmů se vytváří myšlenková mapa projektu. Cílem je grafické znázornění nabídky vzdělávacích činností k tématu.

Při plánování je východiskem RVP a jeho obsah. Lze využít teorii rozmanitých inteligencí H. Gardnera (viz podkapitola 4.1).

3. krok projektu – **provedení**. V této fázi dochází k realizaci projektu. Úkolem pedagoga je vytvořit podmínky pro převážně samostatnou práci dětí. Pedagog zaujímá funkci režiséra, průvodce, pozorovatele, facilitátora a pomocníka. Projekt je propojením nabídky vzdělávacích činností a života a děti dále motivuje k aktivitě, přemýšlení.

Silné stránky projektové metody:

- *„učí děti samostatnosti,*
- *učí diskutovat,*
- *učí spolupracovat, kooperovat,*
- *učí řešit problémy,*
- *učí tvořit, rozvíjet tvořivé myšlení,*
- *učí hledat informace,*
- *učí přemýšlet v souvislostech s přesahem vzdělávacích oblastí,*
- *učí získávat zkušenosti praktickou činností dítěte,*
- *umožňuje diferenciaci a individualizaci v edukaci ze strany pedagoga.*“ (Hornáčková, 2014, s 26).

4. krok projektu – **hodnocení**. V této fázi dochází k evaluační činnosti. Hodnocení probíhá postupně a hodnotí se průběh činností, jejich výsledek a přínos pro děti. Intenzivní hodnocení projektu proběhne na závěr. Vyhodnocuje se z pohledu dítěte – čím ho činnosti zaujaly, obohatily, co se naučilo.

4.1 Teorie mnohočetných inteligencí

V současné době se v pedagogice uplatňuje teorie inteligence amerického vývojového psychologa Howarda Gardnera. Teorie inteligence v jeho pojetí je založena na názoru, že lidská inteligence není jednotná, ale je naopak složená z různých druhů vzájemně nezávislých inteligencí (Gardner, 1999).

Inteligenci psychologové označují jako schopnosti orientovat se v nových situacích, chápat souvislosti, řešit problémy, přizpůsobit se a učit se ze zkušeností (Hartl, Hartlová, 2000).

Typy jednotlivých inteligencí podle H. Gardnera: verbální inteligence, logicko – matematická inteligence, prostorová inteligence, hudební inteligence, tělesně – kinestetická inteligence, interpersonální inteligence, intrapersonální inteligence, přírodní inteligence.

Charakteristika inteligencí (Krejčová, 2015):

Tab. 1

Typ inteligence	Charakteristika	Potřeby a záliby
Verbální	Schopnost ovládnout a obsáhnout všechny stránky jazyka	Čtení, psaní, vyprávění příběhů, slovní hry, rozhovory
Logicko-matematická	Schopnost uvažovat logicky, systematicky, vědecky	Manipulace s předměty, bádání, pokusy, řešení logických úloh, skládanek, hlavolamů, technické zájmy
Prostorová	Schopnost přesně postřehnout, pochopit, uložit do paměti a vybavit si tvary, uspořádání předmětů v prostoru, orientace v prostoru	Modelářství, návrhářství, vizuální znázorňování, skládačky, ilustrované knihy, návštěvy muzeí výtvarného umění
Hudební	Schopnost porozumět rytmickým a intonačním modelům hudby, kvalitám tónů a zvuků, schopnost pamatovat si informace ve zvukové podobě	Zpívání, pískání, broukání, vytukávání rytmu, prozpěvování během dne, poslech hudby, hra na hudební nástroj
Tělesně-kinestetická	Schopnost velice obratně používat svého těla jak pro sebevyjádření, tak pro činnosti zaměřené k určitému cíli (sport, herectví), schopnost dovedně zacházet s předměty.	Tanec, pohybové aktivity a sport, hraní rolí, dramatické umění, aktivní fyzické zapojení do činností, dotykové zkušenosti, „kutilství“
Interpersonální	Schopnost všimnout si chování a pocitů jiných lidí, rozpoznat a chápat rozdíly v jejich temperamentu, schopnostech, pohnutkách a náladách	Vedení, organizování, shromažďování, návštěva společenských akcí, kolektivní hry, týmová práce, přátelské rozhovory
Intrapersonální	Schopnost rozvíjet a ovládat vlastní pocity a prožitky, porozumění svému vlastnímu JÁ	Meditování, snění, klid na samostatné uvažování a plánování, nezávislost, vyhraněnost názorů a koníčků
Přírodní	Schopnost vnímat energie, intuice, „šestý smysl“, zvýšená citlivost k percepci přírodních jevů a schopnost učit se z nich	Pobyt v přírodě, životní styl, který je v souladu s prapodstatou člověka, zájem o literaturu a praktiky opírající se o holistický přístup k životu a zdraví

Možnosti využití teorie mnohočetných inteligencí v předškolním vzdělávání:

- plánování aktivit v rámci týdenních témat či dlouhodobějších projektů
- vytváření koutků či center aktivit ve vnitřním i venkovním prostředí MŠ

Plánování podle teorie mnohočetných inteligencí jsem využila při sestavování aktivit k dílčím tématům projektu v praktické části práce.

4.2 Kritické myšlení a třífázový model učení E-U-R

Kritické myšlení lze chápat jako činnosti, s jejichž pomocí je možné uchopit myšlenku a pochopit obsahovou stránku, zkoumat, posuzovat, porovnat a nakonec zaujmout stanovisko. Hlediskem kritického myšlení je zohlednění vlastních postupů a cest (Maňák, Švec, 2003).

Při tvorbě a následné realizaci projektů se uplatňuje tzv. třífázový model učení, který tvoří složku kritického myšlení. Třífázový model učení se značí E-U-R. Tvoří ho tyto části: evokace, uvědomění a reflexe.

E – evokace: jedná se o první fázi procesu učení, má vyvolat zájem o danou problematiku. Pomocí evokace dostávají děti příležitost zpracovávat, chápat novou látku. Každé dítě by mělo mít dostatečně dlouhý čas a prostor na formulování svých otázek, představ.

U – uvědomění: Děti si uvědomují obsah, význam, zpracovávají nové informace. Zároveň porovnávají, co jim nový zdroj sděluje a co metodami aktivního učení prožívají, sledují své myšlenkové postupy.

R – reflexe: vede k prohloubení učiva tím, že si dítě uvědomuje, co prožilo, co se dozvědělo a naučilo. Získané vědomosti dále upevňuje tím, že pokládá další otázky a uvědomuje si, co by se chtělo ještě o problému dozvědět a také, jak proces učení probíhal – co se mu dařilo, co naopak nešlo, co by mohlo udělat příště jinak atd. (Hornáčková, 2014).

Třífázový model učení E-U-R se uplatňuje v projektovém vyučování. Dává možnost získávat a osvojovat si nové informace, které děti vidí v souvislostech. Zároveň také umožňuje přirozené učení, získávání zkušeností na základě objevování. Tento model učení jsem uplatnila při sestavování formy projektu, který tvoří praktickou část bakalářské práce.

5. Projekt „Podej ruku přírodě“

Praktická část se zaměřuje na uplatňování environmentální výchovy předškolním vzdělávání. Využívá metodu projektového vyučování. Projekt je sestaven formou třífázového modelu učení E-U-R s využitím plánování podle Gardnerovy teorie inteligencí. Myslím si, že projektové metody jsou v současné době více než dříve zastoupeny i ve vzdělávání dětí předškolního věku. Výchovně vzdělávací činnost formou projektu pokládám za přínosnou pro děti, protože podporuje samostatné myšlení a umožňuje dětem získat nové zkušenosti a poznatky v souvislostech. Zároveň je přínosná pro práci učitelky, neboť umožňuje získání zpětné vazby, důležité pro sebereflexi a také následnou inspiraci.

Cíl praktické části

Cílem praktické části je vytvořit celoroční projekt zaměřený na environmentální edukaci v mateřské škole s využitím prostředí přírodní zahrady a ověřit jeho část v praxi. Aktivity a činnosti popsané v projektu jsou uskutečňovány při využití přírodní zahrady, která náleží mateřské škole. Cílem projektu je přiblížit dětem život v prostředí, které děti obklopuje. Dalším cílem je ukázat vliv člověka na přírodu, péči o okolní prostředí, umožnit dětem získat povědomí o zodpovědném postoji k životu a sobě samému. Přínosem projektu je využití v mateřských školách při výchově a vzdělávání a inspirace pro učitelky mateřských škol při tvorbě projektů.

Výzkumný vzorek

Realizace projektu probíhala v mateřské škole Rokytno, která disponuje vybudovanou zahradou v přírodním stylu. Naplánovaných aktivit se účastnily děti ve věku 4 – 6 let. Realizace se uskutečnila zcela ve venkovním prostředí – na zahradě, s přesahem do blízkého okolí školky. K ověřování a následné reflexi jsem vybrala měsíc únor a březen.

Použité metody

Při sestavování projektu jsem využila výukové metody komplexní, klasické i aktivizující. V projektu je použit třífázový model učení E-U-R a plánování podle teorie mnohočetných inteligencí H. Gardnera. Jednotlivá témata jsem zpracovala podle klasických výukových metod (slovních, názorně-demonstračních i dovednostně-praktických) a aktivizujících výukových metod (diskusních, didaktických her).

5.1 1. krok projektu – ZÁMĚR

Téma projektu: „Podej ruku přírodě“

Délka projektu: celoroční

Věková skupina dětí: 4-6 let

Oblast, která tvoří jádro projektu: Dítě a svět

Další integrované oblasti:

Dítě a jeho tělo

Dítě a jeho psychika

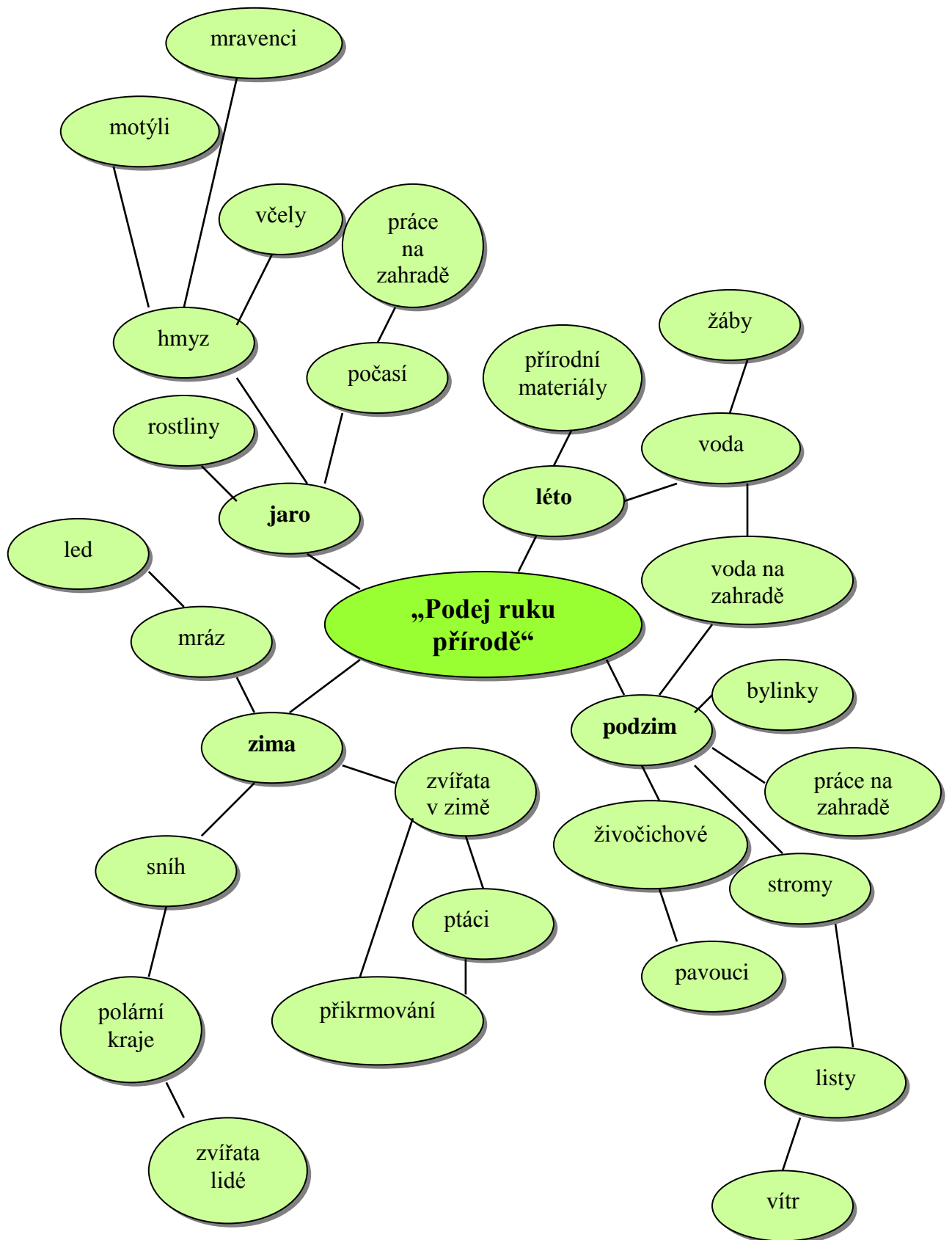
Dítě a ten druhý

Dítě a společnost

Hlavní cíl projektu:

- seznámit s jevy v okolním prostředí
- seznámit se změnami v přírodě v souvislosti se střídáním ročních období
- umožnit pochopit souvislosti na základě vlastní zkušenosti
- podpořit samostatné objevování, zkoumání, experimentování

Myšlenková mapa projektu

5.2 2. krok projektu – PLÁNOVÁNÍ:

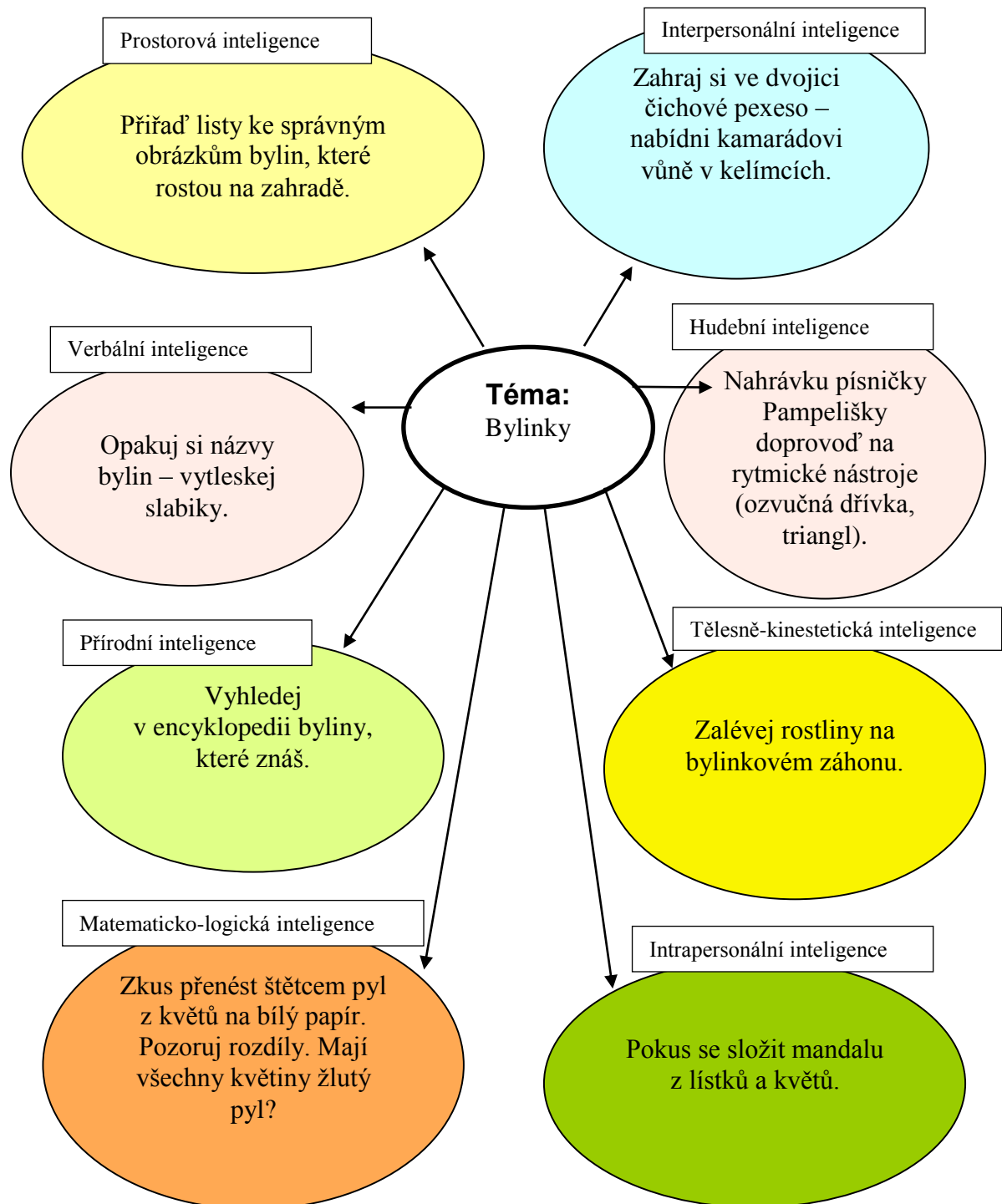
Metody, techniky	Náplň	Pomůcky, poznámky,
<p>EVOKACE</p> <p>pohybová improvizace</p>	<p style="text-align: center;">ZÁŘÍ</p> <p style="text-align: center;"><i>Měsíc září z kalendáře už se blíží k nám, všechny ptáčky malé, velké k sobě svolává, na stromech ovoce zraje ve všech zahradách, kytičky pak pod peřinku větrík ukládá.</i> (M. Vegnerová)</p> <p>Děti postupně představují ptáky, stromy, květiny.</p>	<p>travnatá plocha zahrady</p>
<p>vyprávění, diskuze</p>	<p><u>Konec prázdnin</u></p> <p>Po prázdninách jsme se sešli ve školce. Každé dítě může ostatním vyprávět zážitky z prázdnin (např. u řeky, rybníku, moře).</p> <p>Znáte nějakou písničku, kde se zpívá o vodě? Zpěv: např. „Holka modrooká“, „Prší, prší“.</p>	<p>vrbové iglú</p>
<p>UVĚDOMĚNÍ</p> <p>pohybová hra</p>	<p><u>Hra „Léto“</u> (varianta hry Na kompot)</p> <p>Každé dítě představuje jeden znak léta ze tří vybraných (slunce, voda, zmrzlina).</p>	<p>travnatá plocha zahrady</p>
<p>skupinová práce</p>	<p><u>Co umí voda</u></p> <p>Spouštění vody na vodním hřišti. Pozorování toku vody, zamezení toku vody a pozorování průtoku vody při znovuspuštění. Nabírání vody do kyblíků, přenášení do pískoviště, přelévání. Experimentování s vodou – vytváření rybníčků, jezírek v pískovišti, vodních spádů, roztáčení vodních mlýnků.</p>	<p>vodní hřiště</p> <p>Pomůcky: kyblíky, vodní mlýnky, lopatky</p>
<p>pracovní činnost</p>	<p><u>Zahrada potřebuje vodu</u></p> <p>Zalévání bylinkových záhonů, přírodních truhlíků s květinami, pletí. Úklid zahradního náčiní na</p>	<p>bylinkové záhony, sudy</p> <p>Pomůcky: konvičky,</p>

REFLEXE výtvarná činnost	určené místo. Kresba - co podle tebe patří k létu?	kyblíky altán
EVOKACE diskuze	<u>Bylinková zahrádka</u> Četba pohádky „Mateřídouška je na draka“. (L. Hroníková) Znáte některé bylinky? Používá některé maminka doma?	 vrbové iglú
UVĚDOMĚNÍ pohybová hra	<u>Hra Baba na bylinky</u> Honička s názvy bylinek. „Baba“ se předává dotykem. Po dřepnutí na bobek a vyslovení názvu bylinky se může hráč zachránit. Osvobození po dotyku spoluhráče. <u>Bylinky</u> Plánování činností dle Gardnerovy teorie rozmanitých inteligencí (viz níže)	travnatá plocha
skupinová práce	<u>Náš bylinkový čaj</u> 1) Příprava – trhání lístků bylin ze zahrady 2) zalití teplou vodou – provádí učitelka, dodržení bezpečnosti, poučení dětí 3) louhování – během té doby zopakování názvů použitých bylin, ochutnávka Diskuze na téma využití bylinek v domácnosti, použití čerstvých i sušených rostlin, účinky na lidské tělo. Vymýšlení názvů pro čaj.	bylinkové záhony, altán Pomůcky: listy, květy, konvice, voda, hrníčky
REFLEXE rozhovor	Který čaj ti chutnal nejvíce? Poznal jsi některé použité byliny, které?	altán

Samostatné činnosti dle volby dětí (nepřímo řízené)

Každá z činností respektuje tyto zásady:

- Činnost dělají děti bez přímého vedení učitelkou – samostatně.
- Činnost je založena na spolupráci dětí.
- Činnost dětem umožňuje volit vlastní postup, samy objevují jednotlivé kroky řešení úkolu.
- K činnosti si samy děti volí pomůcky, materiály. Samy si potřebné materiály přichystají i uklidí.

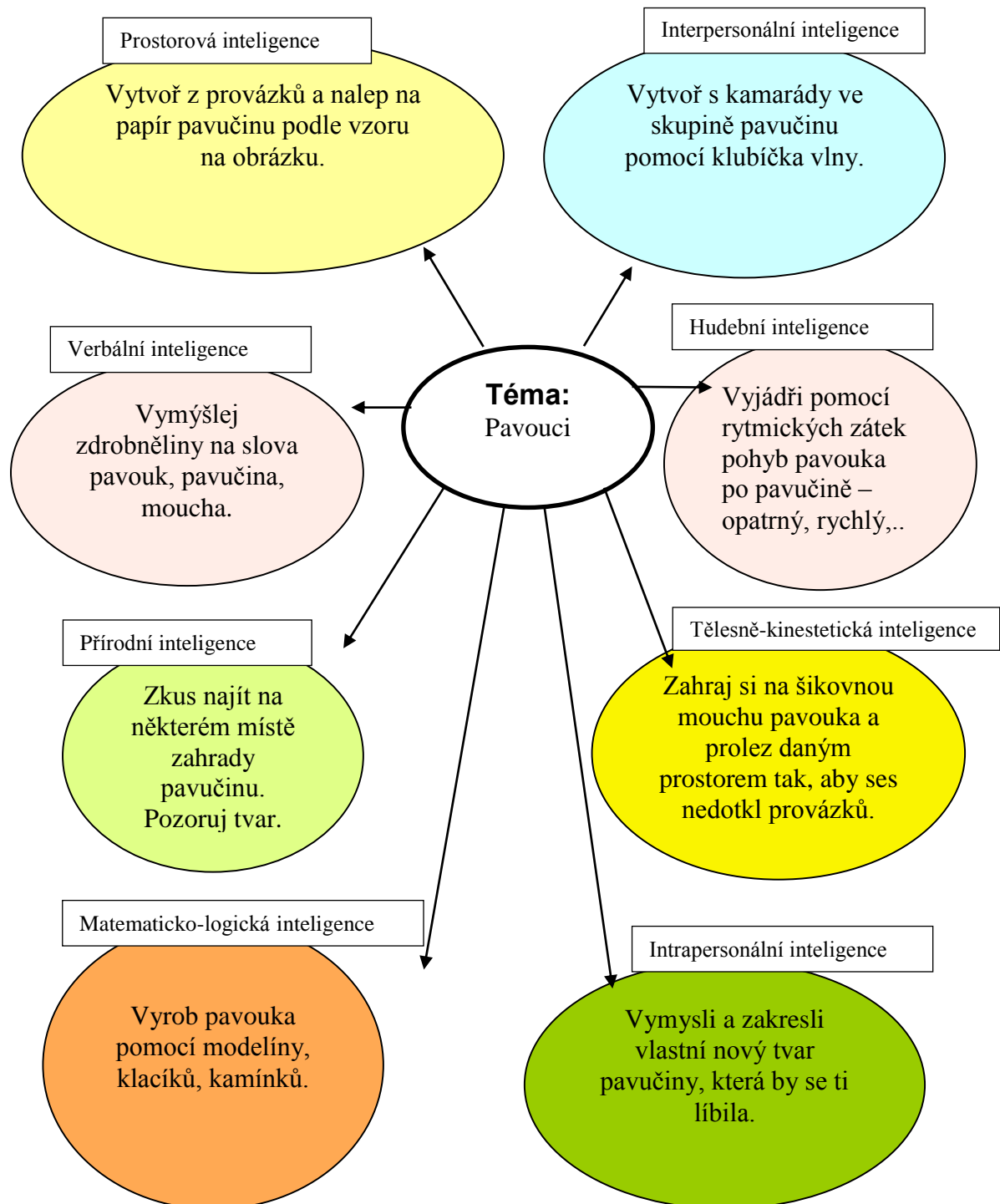
Metody, techniky	Náplň	Pomůcky, poznámky,
EVOKACE	<p>ŘÍJEN</p> <p><i>Na podzimní karneval říjen stromy obléká, více barev asi nemá malířova paleta.</i> (H. Nová)</p>	
diskuze	<p>Rytmizace – vyťukávání rytmu pomocí kamínek.</p> <p>Co si může znamenat podzimní karneval? Jaké barvy může mít podzim?</p>	<p>travnatý prostor zahrady</p>
rozehřátí pohybovou aktivitou	<p><u>Překonávání přírodních překážek</u></p> <p>Dráha v prostoru zahrady. Pohyb dětí za sebou. Překonávání strachu, rozvíjení obratnosti, cvičení rovnováhy.</p>	<p>špalky, kláda, tunely</p>
UVĚDOMĚNÍ skupinová forma	<p><u>Stromy kolem nás</u></p> <p>Pozorování stromů na zahradě – barvy, tvary listů, způsob růstu jehličí, plodů. V altánu prohlížení větvíček a plodů donesených z vycházky do lesa. Rozlišování stromů jehličnatých a listnatých, názvy – borovice, smrk, javor, dub, bříza. Využití lupy při práci. Rozlišování a přiřazování plodů jehličnatých a listnatých stromů.</p>	<p>volný prostor zahrady</p> <p>altán</p>
individuální forma	<p><u>Hmatová krabice</u></p> <p>Připravená krabice s otvorem na boku, ve které jsou různé přírodniny přinesené z vycházky a posbírané na zahradě (kaštiny, žaludy, šišky, klacíky, větvičky, listy, šípky, kameny,...). Poznávání přírodnin v krabici hmatem.</p>	<p>vrbové iglú</p> <p>Pomůcky: krabice, přírodniny</p>

<p>individuální nebo skupinová forma</p>	<p><u>Co chybí?</u> Procvičování názvů přírodnin. Na podložce je umístěno několik přírodnin. Děti si je prohlédnou, potom učitelka jeden předmět odstraní. Děti určují, který chybí.</p>	<p>travnatá plocha</p>
<p>REFLEXE</p>	<p>Která činnost tě nejvíc bavila a proč?</p>	
<p>EVOKACE diskuze</p>	<p><u>Kdo se skrývá v zahradě</u> Máte někdo strach z hmyzu? Nebo z pavouků? Dokážete říct proč?</p>	<p>vrbové iglú</p>
<p>UVĚDOMĚNÍ hromadná forma</p>	<p><u>Hledání živočichů</u> Pozorování v prostoru zahrady: domečky pro hmyz a motýly – škvoři, zlatoočky, slunéčka sedmitečná.</p>	<p>hmyzí domečky</p>
<p>skupinová forma</p>	<p><u>Domečky pro živočichy</u> Stavba domečků z materiálu umístěného ve venkovním skladu – prkýnka, klacíky, šišky, cihly, květináče...</p>	<p>sklad materiálu</p>
<p>REFLEXE diskuze pracovní činnost</p>	<p><u>Pavouci</u> Plánování činností dle Gardnerovy teorie rozmanitých inteligencí (viz níže) Co zajímavého jsi viděl či objevil? Zkus vymodelovat vlastního brouka nebo pavouka.</p>	<p>altán špalky</p>
<p>REFLEXE diskuze pracovní činnost</p>	<p>Co zajímavého jsi viděl či objevil? Zkus vymodelovat vlastního brouka nebo pavouka.</p>	<p>vrbové iglú altán Pomůcky: plastelína</p>

Samostatné činnosti dle volby dětí (nepřímo řízené)

Každá z činností respektuje tyto zásady:

- Činnost dělají děti bez přímého vedení učitelkou – samostatně.
- Činnost je založena na spolupráci dětí.
- Činnost dětem umožňuje volit vlastní postup, samy objevují jednotlivé kroky řešení úkolu.
- K činnosti si samy děti volí pomůcky, materiály. Samy si potřebné materiály přichystají i uklidí.

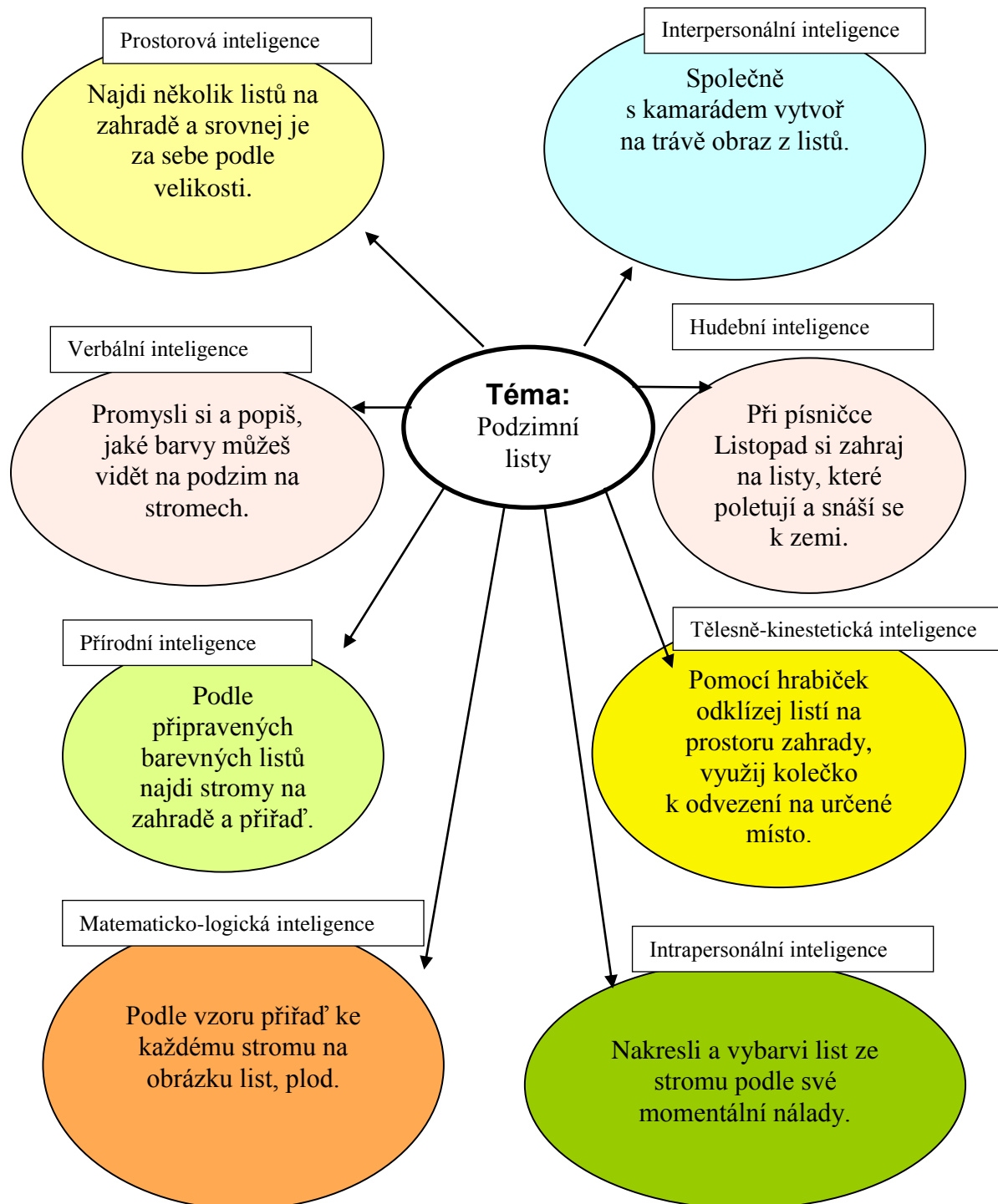
Metody, techniky	Náplň	Pomůcky, poznámky
EVOKACE hromadná forma	<p>LISTOPAD</p> <p><i>V listopadu listí padá hlíně na prokřehlá záda. Země má to listí ráda. I ten potok má je rád. Může přece si s tím listím na lodičky hrát.</i> (Jiří V. Svoboda)</p>	
	<p>Poslech básničky se zavřenýma očima, využití fantazie, představ.</p>	<p>altán nebo travnatá plocha</p>
diskuze volné asociace	<p><u>Jak vypadá počasí na podzim?</u> (je nám zima, prší, fouká vítr, padá listí)</p> <p><u>Vítr</u></p>	
UVĚDOMĚNÍ skupinová forma	<p>Jednotlivé skupinky si vyberou místo na zahradě k pozorování okolí. Chvějí se na stromech jen listy, větvičky nebo se hýbou celé větve? Poletují listy spadlé na zem? Je vítr i slyšet?</p>	<p>prostředí pod stromy, altán, vrbové iglú, volná plocha, zemljanka</p>
REFLEXE	<p>Každá skupina dětí sdělí ostatním své postřehy z pozorování, co ji zaujalo.</p>	
EVOKACE pohybová aktivita hromadná forma	<p><u>Hra na vítr</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • pomalé zvedání padáku, drobné vlnění – malý větřík • zvedání padáku s větší silou a rychleji – větší vítr • několikrát zvednutí padáku až nad hlavu, podřep s padákem a puštění padáku z 	<p>travnatá plocha zahrady</p> <p>Pomůcky: psychomotorický padák</p>

	rukou – padák se vznese nahoru	
UVĚDOMĚNÍ skupinová práce pokus	<p><u>Co doletí nejdál?</u></p> <p>Na travnatou plochu děti umístí různé předměty (velké i malé listy ze stromů, kamínek, žalud, kaštan, ptačí pírko, šišku, kousek kůry,...) Potom děti sledují, které předměty vítr zvedne, poponese. Mohou měřit vzdálenost. Který předmět doletí nejdál?</p> <p><u>Podzimní listy</u></p> <p>Plánování činností dle Gardnerovy teorie rozmanitých inteligencí (viz níže)</p> <p><u>Barevné listy unášené větrem</u></p> <p>Děti představují podzimní listy, které se pohybují volně v určeném prostoru zahrady při poslechu hudby. Postupně dosedávají na zem.</p> <p><u>Větrník</u></p> <p>Výroba větrníků z papíru – vystřížení, vybarvení dle vlastní fantazie. Umístění větrníků v prostoru školní zahrady. Porovnávání otáčení větrníků při různé síle větru.</p> <p>Děti sedí v kruhu a předávají si postupně větrník.</p> <p>Kdo drží větrník, může se vyjádřit k otázkám: Jaký vítr bys chtěl být? Co bys jako vítr dělal a proč?</p>	<p>travnatá plocha zahrady</p> <p>travnatá plocha zahrady</p> <p>Pomůcky: barevné šátky, hudba</p> <p>altán</p> <p>vrbové iglú</p>
hra v roli, improvizace na hudbu		
pracovní a výtvarná činnost		
REFLEXE diskuze		

Samostatné činnosti dle volby dětí (nepřímo řízené)

Každá z činností respektuje tyto zásady:

- Činnost dělají děti bez přímého vedení učitelkou – samostatně.
- Činnost je založena na spolupráci dětí.
- Činnost dětem umožňuje volit vlastní postup, samy objevují jednotlivé kroky řešení úkolu.
- K činnosti si samy děti volí pomůcky, materiály. Samy si potřebné materiály přichystají i uklidí.

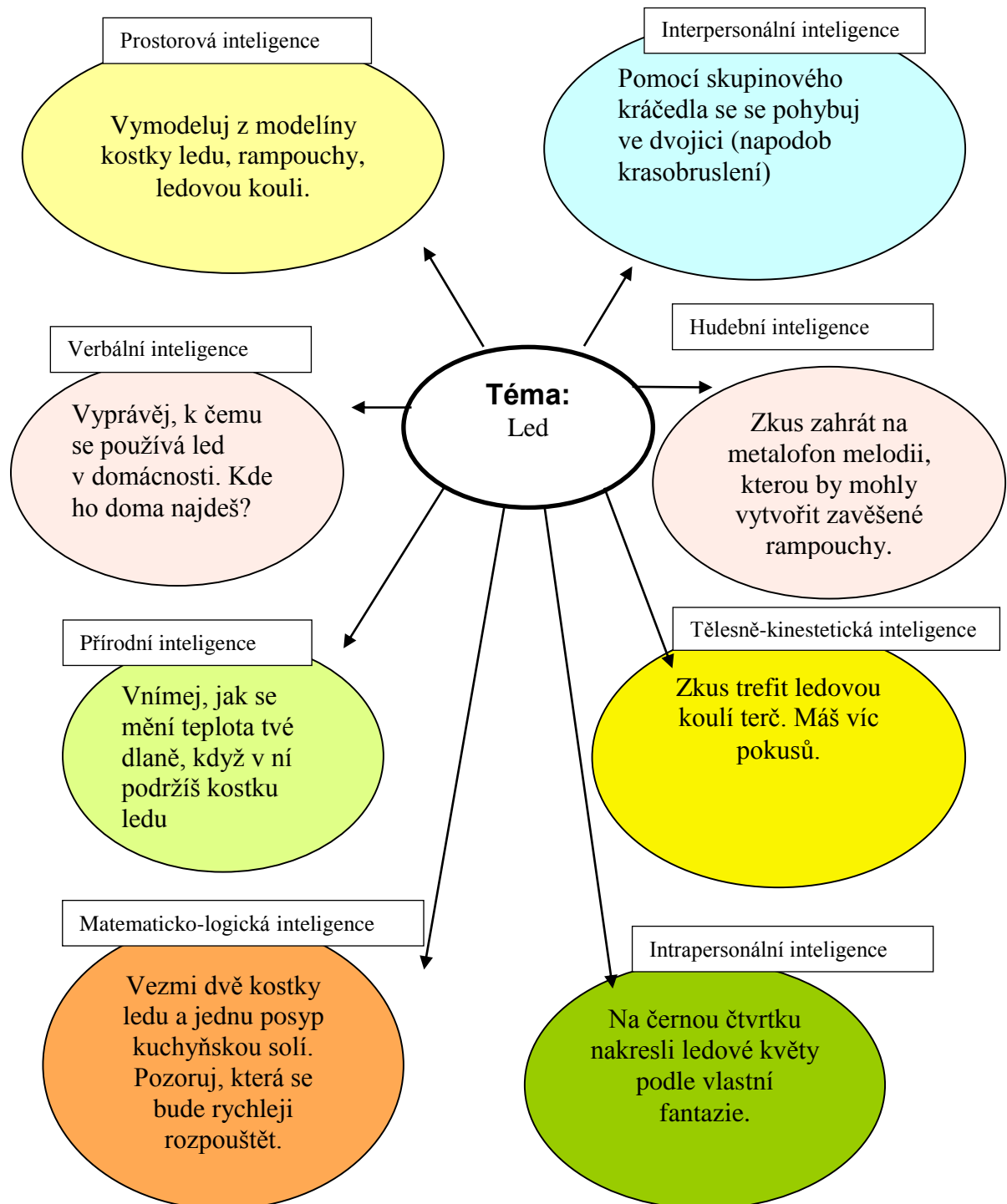
Metody, techniky	Náplň	Pomůcky, poznámky,
EVOKACE	<p style="text-align: center;">PROSINEC</p> <p style="text-align: center;"><i>Přišla zima po roce, zmrzlo nebe v potoce a bruslením po ledu píší kluci koledu.</i> (F. Jungbauer)</p>	
skupinová forma pohybová hra	<p>Doprovod hrou na tělo – tleskání, pleskání do stehů.</p> <p><u>Hledáme zimu</u></p> <p>Vyhledávání a třídění obrázků se zimní tematikou v určeném prostoru školní zahrady.</p> <p>Děti jsou rozdělené do 3 - 4 skupin. Nalezené obrázky přinášejí do vrbového iglú, kde je ukáží ostatním a pojmenují.</p>	<p>tunely, zemljanka, špalky, altán, vrbové iglú</p>
UVĚDOMĚNÍ pozorování individuální nebo skupinová forma	<p><u>Kde se tvoří námraza</u></p> <p>Pozorování jinovatky a námrazy na keřích, rostlinách, stromech s využitím lupy.</p> <p>Jak námraza vzniká? (zmrznutí mlhy, drobného deště)</p> <p>Co se stane s jinovatkou, pokud přijde do kontakt teplem dlaně, pokud na ní svítí slunce?</p>	<p>keře, záhony, domečky pro hmyz, budky pro ježky, jezírko pro obojživelníky</p>
experiment	<p><u>Umělá námraza</u></p> <p>Pokud se venku námraza nevytváří, lze ji vytvořit tímto způsobem – větvičku orosit a vložit na chvíli do mrazničky, postup opakovat – námraza bude na větvičce růst.</p>	
REFLEXE	<p>Popiš, kde jsi objevil námrazu a co jsi cítil při dotyku?</p>	<p>altán</p>

<p>EVOKACE diskuze</p>	<p>Jak je nám dnes venku? Cítíme teplo nebo chlad? Co myslíte, je zvířátkům také zima?</p>	<p>vrbové iglú</p>
<p>rozehřátí pohybovou hrou</p>	<p><u>Hra na mráz a sluníčko</u> Jedno dítě je mráz a hodní ostatní. Koho se dotkne, zmrzne a zůstane stát. Jedno dítě je sluníčko a osvobodí ho tak, že mu podleze pod nohama.</p>	<p>volná plocha zahrady</p>
<p>UVĚDOMĚNÍ pozorování experiment individuální forma</p>	<p><u>Co se děje s vodou v zimě</u> Pozorování nádržky pro žáby. Pokud je již vytvořený led, mohou děti zkoušet tvrdost – jaká síla je zapotřebí k prolomení, zda je tvrdší led či kámen – tvoření rýh a čar,...</p>	<p>jezíčko pro obojživelníky</p>
<p>pracovní činnosti hromadná forma</p>	<p><u>Led</u> Plánování činností dle Gardnerovy teorie rozmanitých inteligencí (viz níže).</p> <p><u>Kam se schovala zvířátka?</u> Kontrola hmyzích domečků, budek pro ježky. Doplňování materiálu – sena, slámy. Doplnění semen do krmítka pro veverky.</p>	<p>hmyzí domečky, budky, krmítka</p>
<p>tvořivá činnost skupinová forma</p>	<p><u>Krmítko pro ptáky</u> Pozorování různých druhů semen vhodných do krmítek, seznamování s názvy. Výroba krmítka ze šišek, sádla a semínek, rozvěšení na stromy na zahradě.</p>	<p>altán Pomůcky: Šišky, provázek, sádlo, semena</p>
<p>REFLEXE diskuze</p>	<p>Děti postupně označí aktivitu, která je nejvíc zaujala a proč (co se dozvěděly nebo naučily).</p>	

Samostatné činnosti dle volby dětí (nepřímo řízené)

Každá z činností respektuje tyto zásady:

- Činnost dělají děti bez přímého vedení učitelkou – samostatně.
- Činnost je založena na spolupráci dětí.
- Činnost dětem umožňuje volit vlastní postup, samy objevují jednotlivé kroky řešení úkolu.
- K činnosti si samy děti volí pomůcky, materiály. Samy si potřebné materiály přichystají i uklidí.

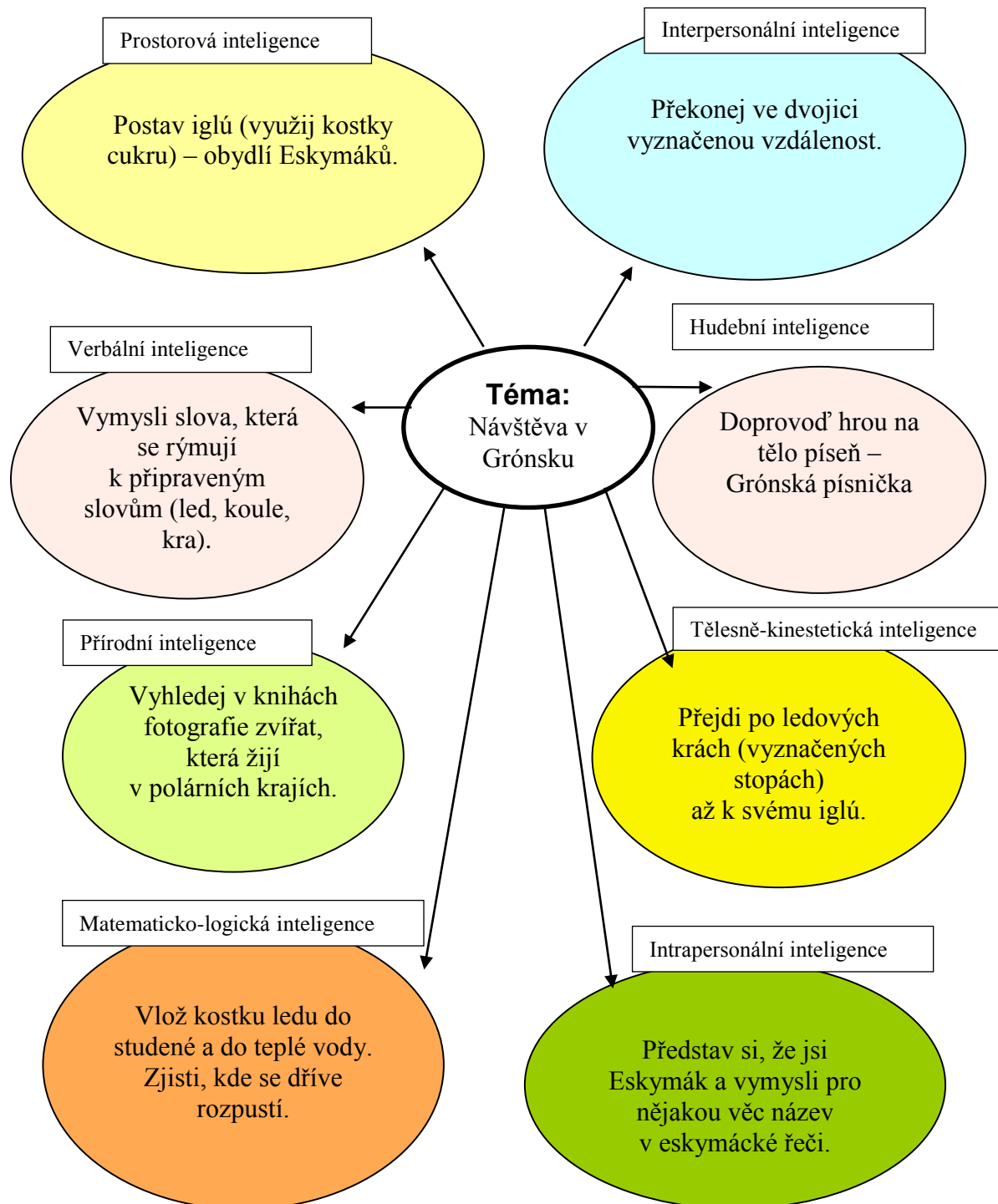
Metody, techniky	Náplň	Pomůcky, poznámky,
<p data-bbox="264 636 419 667">EVOKACE</p> <p data-bbox="264 801 483 943">míčová hra s využitím volných asociací</p> <p data-bbox="264 1077 464 1328">UVĚDOMĚNÍ pozorování objevování individuální forma</p> <p data-bbox="264 1462 392 1547">pohybové ztvárnění</p> <p data-bbox="264 1794 483 1879">experiment skupinová forma</p>	<p data-bbox="778 309 911 340" style="text-align: center;">LEDEN</p> <p data-bbox="676 371 1007 622" style="text-align: center;"><i>První kouli, druhou, třetí, ze sněhu si koulí děti. Koule staví na sebe. Kdepak, sníh je nezebe. Podívejte, je to tak, narodil se sněhulák. (M. Černík)</i></p> <p data-bbox="520 685 735 716">Poslech říkanky.</p> <p data-bbox="520 741 703 772"><u>Hra na Zimu</u></p> <p data-bbox="520 797 1166 994">Všichni stojí v kruhu. Učitelka řekne slovo, které se vztahuje k zimě a hodí míč někomu z dětí. Dítě také vymyslí slovo a hodí míč dalšímu. Postup se opakuje. Slova by se neměla opakovat.</p> <p data-bbox="520 1070 676 1102"><u>Co je sníh?</u></p> <p data-bbox="520 1126 1110 1323">Pozorování sněhu na zahradě – na větvích, na trávě, na herních prvcích. Využití lupy. Rozpouštění sněhu v dlani, zkoumání důvodů, vysvětlení.</p> <p data-bbox="520 1400 735 1431"><u>Sněhové vločky</u></p> <p data-bbox="520 1456 1082 1653">Za poslechu nahrávky děti tančí dle vlastní fantazie s bílými šátky, které mohou např. vyhazovat do vzduchu a nechat volně padat k zemi.</p> <p data-bbox="520 1729 740 1760"><u>Sníh a nečistoty</u></p> <p data-bbox="520 1785 1161 1982">Přenesení sněhu v nádobce do prostoru MŠ (chodba), pozorování změny skupenství, objevování nečistot, vymýšlení zdůvodnění. Děti vyrobí sněhovou kouli a ukládají jí na místo,</p>	<p data-bbox="1195 584 1353 616">vrbové iglú</p> <p data-bbox="1195 801 1374 887">volná plocha zahrady</p> <p data-bbox="1195 1133 1390 1330">keře, rostliny, herní prvky – špalky, kláda, lávka</p> <p data-bbox="1195 1464 1374 1550">volná plocha zahrady</p> <p data-bbox="1195 1796 1326 1993">Pomůcky: misky vymezený</p>

REFLEXE	<p>které značí předcházející aktivitu podle toho, která činnost je nejvíce zaujala.</p> <p><u>Zvířata a lidé v polárních krajích</u></p>	<p>prostor zahrady</p>
<p>EVOKACE Diskuze</p>	<p>Znáte některá zvířata, která žijí v krajinách, kde je stále sníh? Která? Jak vypadají?</p> <p><u>Hra „Sejdeme se“</u></p>	<p>vrbové iglú</p>
<p>UVĚDOMĚNÍ pohybová hra hromadná forma</p>	<p>V prostoru zahrady jsou rozmístěné obrázky obyvatel (zvířat a lidí) žijících v polárních krajích. Učitelka vyzve děti: Sejdeme se (např. u medvěda) a děti hledají příslušný obrázek. Postup se několikrát opakuje.</p> <p><u>Návštěva v Grónsku</u></p> <p>Plánování činností dle Gardnerovy teorie rozmanitých inteligencí (viz níže).</p> <p><u>Stavba mini iglú</u></p>	<p>prostor zahrady</p> <p>Pomůcky: obrázky zvířat, lidí</p>
<p>skupinová forma</p>	<p>Vrstvení hromádek sněhu, vyhloubení otvorů. Objevování vlastností sněhu vhodných pro stavby.</p> <p><u>Výprava za zvířaty</u></p>	<p>prostor zahrady</p>
<p>pohybová hra hromadná forma</p>	<p>Altán představuje loď, na které plujeme do polárních krajů. Po signálu, že vidíme např. lední medvědy, děti vyběhnou z lodi a předvádějí pohyby zvířete. Postup se opakuje s obměnou zvířat.</p>	<p>altán, volný prostor zahrady</p>
REFLEXE	<p>Děti se postaví k různě velkým iglú na zahradě podle toho, jak se jim aktivity líbily.</p>	

Samostatné činnosti dle volby dětí (nepřímo řízené)

Každá z činností respektuje tyto zásady:

- Činnost dělají děti bez přímého vedení učitelkou – samostatně.
- Činnost je založena na spolupráci dětí.
- Činnost dětem umožňuje volit vlastní postup, samy objevují jednotlivé kroky řešení úkolu.
- K činnosti si samy děti volí pomůcky, materiály. Samy si potřebné materiály přichystají i uklidí.

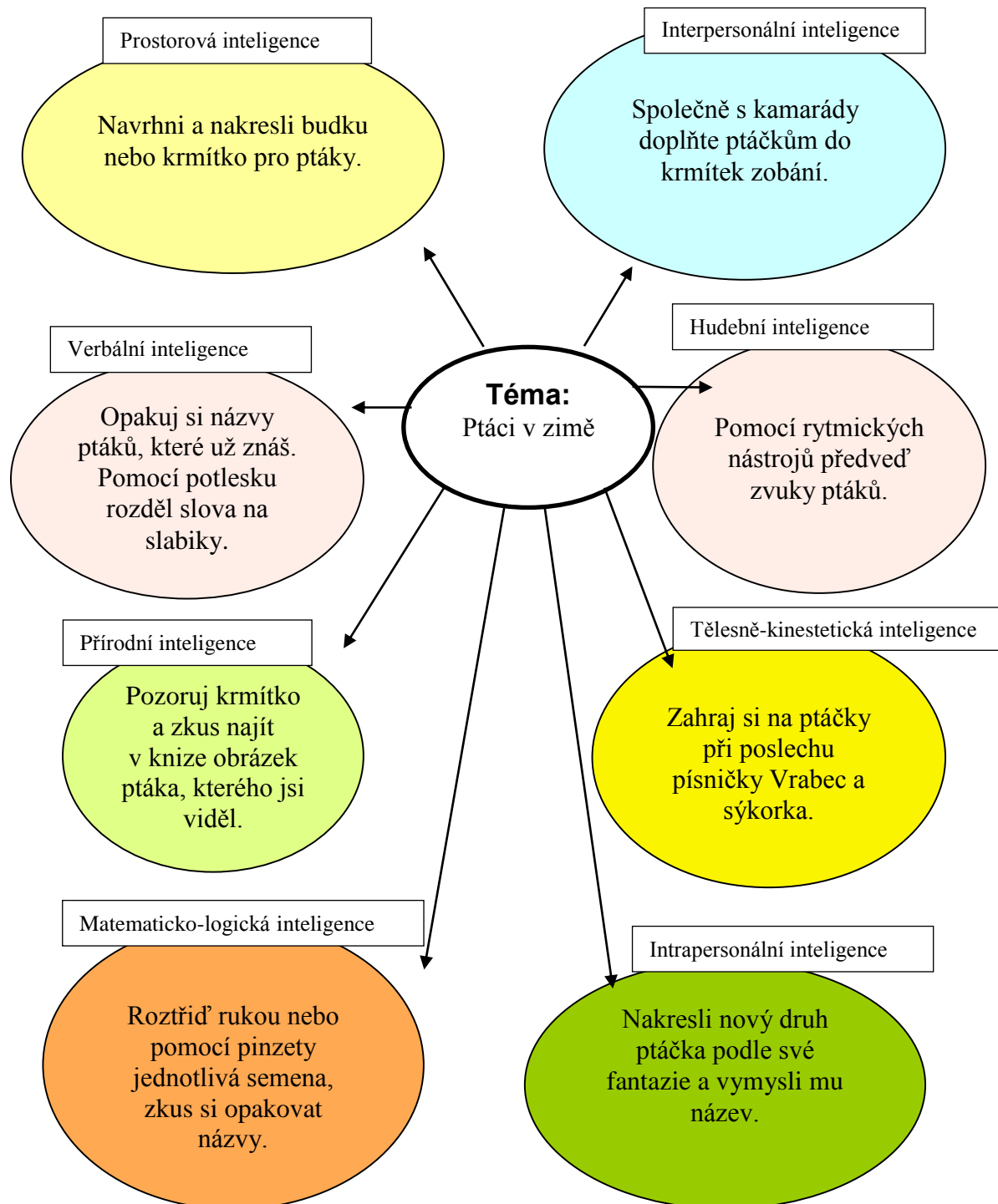
Metody, techniky	Náplň	Pomůcky, poznámky,
<p data-bbox="263 633 419 719">EVOKACE diskuze</p> <p data-bbox="263 904 483 1055">UVĚDOMĚNÍ skupinová forma pozorování</p> <p data-bbox="263 1406 480 1491">pohybová hra hromadná forma</p> <p data-bbox="263 1955 405 1989">REFLEXE</p>	<p data-bbox="788 304 900 338" style="text-align: center;">ÚNOR</p> <p data-bbox="667 365 1018 551" style="text-align: center;"><i>Únor bílý – to jsme rádi, mráz nám stále tváře hladí. Uši před ním schováme, nos červený míváme. (H. Nová)</i></p> <p data-bbox="520 607 1118 696">Četba pohádky O nejbohatším vrabci na světě. (E. Petiška)</p> <p data-bbox="520 719 1090 808">V létě můžeme v okolí vidět velké množství ptáků, ale jak je to v zimě?</p> <p data-bbox="520 887 743 920"><u>Pátrací výprava</u></p> <p data-bbox="520 943 1142 1245">Pozorování ptáků v různých částech zahrady a u krmítka. Děti se snaží pohybovat opatrně, v tichosti. Seznámení s druhy ptáků, kteří v našich podmínkách přezimují, prohlížení encyklopedií – ptáci kteří odlétají d teplých krajin, kam, důvody.</p> <p data-bbox="520 1323 703 1357"><u>Kam poletíš?</u></p> <p data-bbox="520 1379 1158 1626">Každé dítě si vybere kartičku s obrázkem ptáčka, pokusí se pojmenovat a jím se stane. Na zahradě je místo určené jako krmítko a Afrika. Na pokyn: Kam poletíš? se ptáčci rozběhnou na správné místo.</p> <p data-bbox="520 1704 687 1738"><u>Ptáci v zimě</u></p> <p data-bbox="520 1760 1046 1850">Plánování činností dle Gardnerovy teorie rozmanitých inteligencí (viz níže).</p> <p data-bbox="520 1928 1070 2018">Kresba ptáčka u krmítka – využití suchých temperových barev.</p>	<p data-bbox="1193 633 1265 667">altán</p> <p data-bbox="1193 909 1350 1055">keře, volný prostor, krmítka</p> <p data-bbox="1193 1133 1350 1167">vrbové iglú</p> <p data-bbox="1193 1357 1390 1603">volný prostor, vrbové iglú, prostor u jezírka pro obojživelníky</p> <p data-bbox="1193 1955 1265 1989">altán</p>

<p>EVOKACE diskuze</p>	<p>Co asi dělají zvířata, když je zima? Víte, čemu se říká zimní spánek? A jak poznáme, která zvířata v zimě nespí?</p>	<p>altán</p>
<p>skupinová forma</p>	<p><u>Hra na stopovanou</u></p>	<p>prostor</p>
<p>hromadná forma</p>	<p>Děti zkusí hledat jakékoliv stopy zvířat na zahradě – veverky, kočky, ptáků. Pozorují také vlastní stopy, porovnávají velikost zvířecí a lidské stopy (rozdíl dítě – učitelka). Spojení s vycházkou do lesa – hledání stop zajíců, srnek.</p>	<p>zahrady, les v okolí MŠ</p>
<p>UVĚDOMĚNÍ pokus</p>	<p><u>Odlévání stop</u></p>	<p>okolní</p>
<p>skupinová forma</p>	<p>Kolem odlévané stopy se umístí kroužek tvrdého papíru. Stopa, ze které bude odlitek, by měla být ideálně ve zmrzlém sněhu nebo blátě. Sádrou smíchanou s vodou do konzistence kaše se stopa naplní. Po ztuhnutí lze odlitek vyjmout.</p>	<p>prostředí MŠ</p>
<p>pohybová hra ve dvojicích</p>	<p><u>Na zaječí pelíšky</u></p>	<p>volná plocha zahrady</p>
<p>pracovní činnosti skupinová práce</p>	<p>Uprostřed je třetí dítě, které představuje zajíčka. Stranou stojí další dítě – liška. Na pokyn učitelky vyběhnou zajíci z pelíšků a hledají nové pelíšky. Liška se snaží některého zajíčka chytit.</p>	<p>krmítko pro veverky, pro ptáky</p>
<p>REFLEXE</p>	<p><u>Ještě něco na zub</u></p> <p>Kontrola krmítek na zahradě. Doplnění potravy do krmítka pro veverky, do krmítek pro ptáky.</p> <p>Jak se vám pracovalo ve skupině při odlévání stop? Co ti připadalo těžké a proč? Jak ses cítil při hře jako zajíc, který utíká před liškou?</p>	<p>altán</p>

Samostatné činnosti dle volby dětí (nepřímo řízené)

Každá z činností respektuje tyto zásady:

- Činnost dělají děti bez přímého vedení učitelkou – samostatně.
- Činnost je založena na spolupráci dětí.
- Činnost dětem umožňuje volit vlastní postup, samy objevují jednotlivé kroky řešení úkolu.
- K činnosti si samy děti volí pomůcky, materiály. Samy si potřebné materiály přichystají i uklidí.

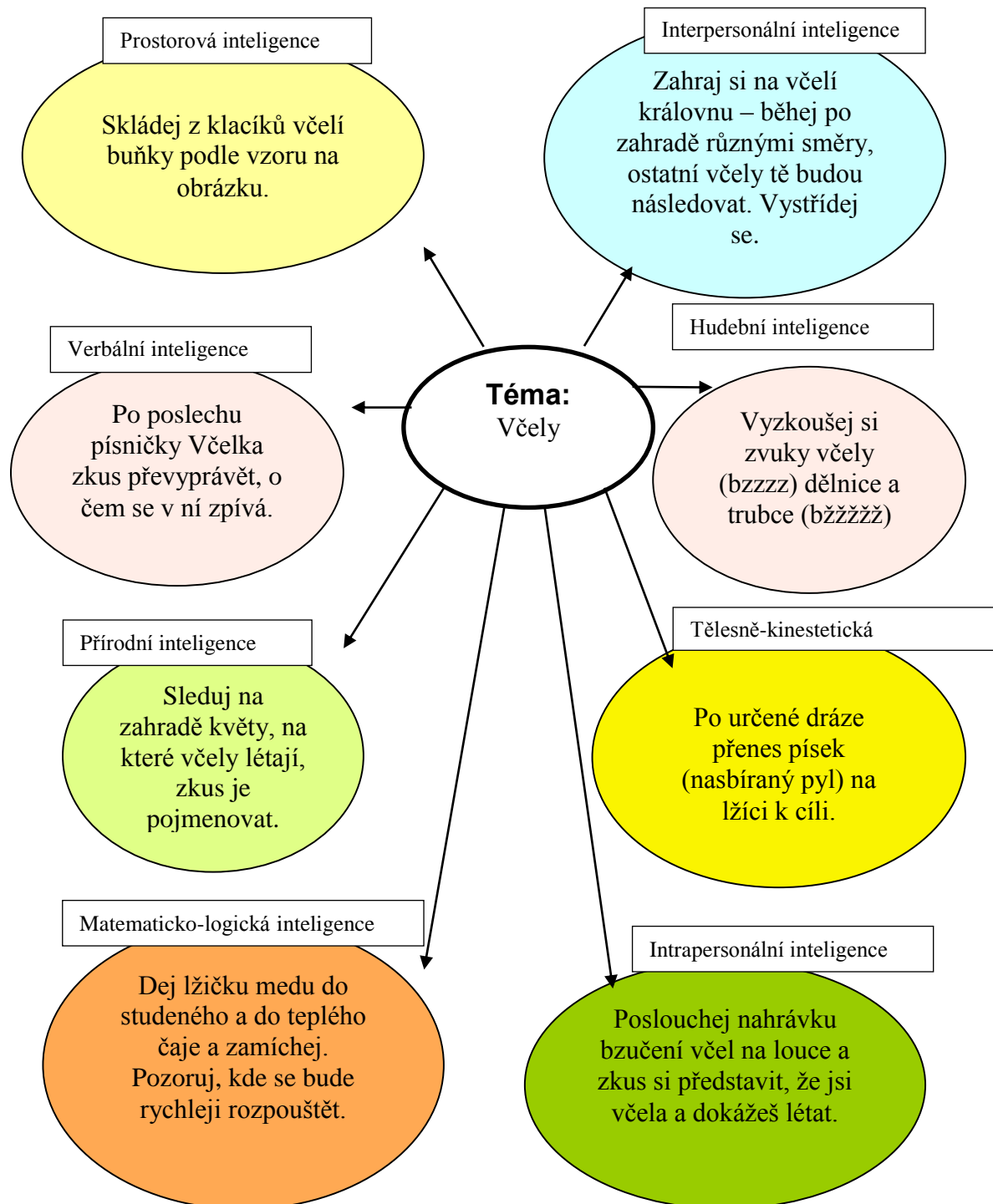
Metody, techniky	Náplň	Pomůcky, poznámky,
EVOKACE	BŘEZEN <i>Březen čeká za vrátky, volá, pojd'te ven. Nesu první fialky a první jarní den. (M. Vegnerová)</i>	
diskuze	Jak poznáme, že se blíží jaro? Co tě napadá? Odkud se objevují nové rostliny?	vrbové iglú
rozehřátí pohybovou hrou	<u>Jaro je tu</u> Učitelka opakovaně říká slova: Kytička – děti dřepnou Včelka – děti se postaví a napodobí rukama na ramennou křídélka Sluníčko – děti vyskočí	travnatá plocha zahrady
UVĚDOMĚNÍ dlouhodobý pokus skupinová práce	<u>Z čeho rostou rostliny</u> Skupinky dětí si zasejí hrách a fazoli do průhledných nádob. Pravidelná kontrola a péče. Pozorování růstu kořenů, nadzemních částí.	altán Pomůcky: nádoby, hlína, hrách, fazole, lopatky
narativní pantomima	<u>Roste, roste kytička</u> Za slovního doprovodu učitelky děti napodobují dle vlastní fantazie, jak rostlina klíčí, natahuje se k slunci, postupně roste, rozkvétá.	travnatá plocha zahrady
experiment hromadná forma	<u>Rychlení větvíček</u> Pozorování změn na uříznutých větvíčkách třešně a zlatice přenesených do tepla ve třídě.	
REFLEXE diskuze	Co jste zjistili? Co potřebují rostliny ke svému růstu?	vrbové iglú

<p>EVOKACE poslech a následná diskuze</p>	<p>Zavřete oči a poslouchejte. Co to bzučí? Slyšel jste někdo rčení pilný jako včelka? Co to asi znamená?</p>	<p>prostor u bylinkových záhonů</p>
<p>hromadná forma</p>	<p><u>Na zahrádce pod jabloní</u> Společný zpěv písničky Včelka, doprovod na rytmické nástroje. (Zpěvník Maličká su 1)</p>	<p>Pomůcky: triangl, rytmická dřívka</p>
<p>UVĚDOMĚNÍ pohybová hra hromadná forma</p>	<p><u>Hra na včelky</u> Na zahradě jsou rozprostřené barevné šátky – květiny (o jednu méně než včel). Děti – včelky pobíhají od květu na květ (sběr pylu). Na signál se na květině zastaví. Na koho nevyjde květ, odchází do úlu. Postup se opakuje.</p>	<p>travnatá plocha zahrady Pomůcky: barevné šátky</p>
<p>Skupinová práce</p>	<p><u>Včely</u> Plánování činností dle Gardnerovy teorie rozmanitých inteligencí (viz níže).</p> <p><u>Stavba úlu</u> Děti staví úl z přírodních materiálů, které se nacházejí na zahradě. Procvičování jemné motoriky.</p>	<p>pískoviště Pomůcky: dřevo, kamínky, šišky,...</p>
<p>pohyb v prostoru, koordinace</p>	<p><u>Cesta do úlu</u> Cesta včelky do úlu s nasbíraným pylem dá hodně práce, je plná překážek. Dráha z přírodních prvků zahrady.</p>	<p>špalky, kláda, tunely, lávka</p>
<p>REFLEXE</p>	<p>Děti zabzučí různě silně podle toho, jak se jim která aktivita líbila.</p>	

Samostatné činnosti dle volby dětí (nepřímě řízené)

Každá z činností respektuje tyto zásady:

- Činnost dělají děti bez přímého vedení učitelkou – samostatně.
- Činnost je založena na spolupráci dětí.
- Činnost dětem umožňuje volit vlastní postup, samy objevují jednotlivé kroky řešení úkolu.
- K činnosti si samy děti volí pomůcky, materiály. Samy si potřebné materiály přichystají i uklidí.

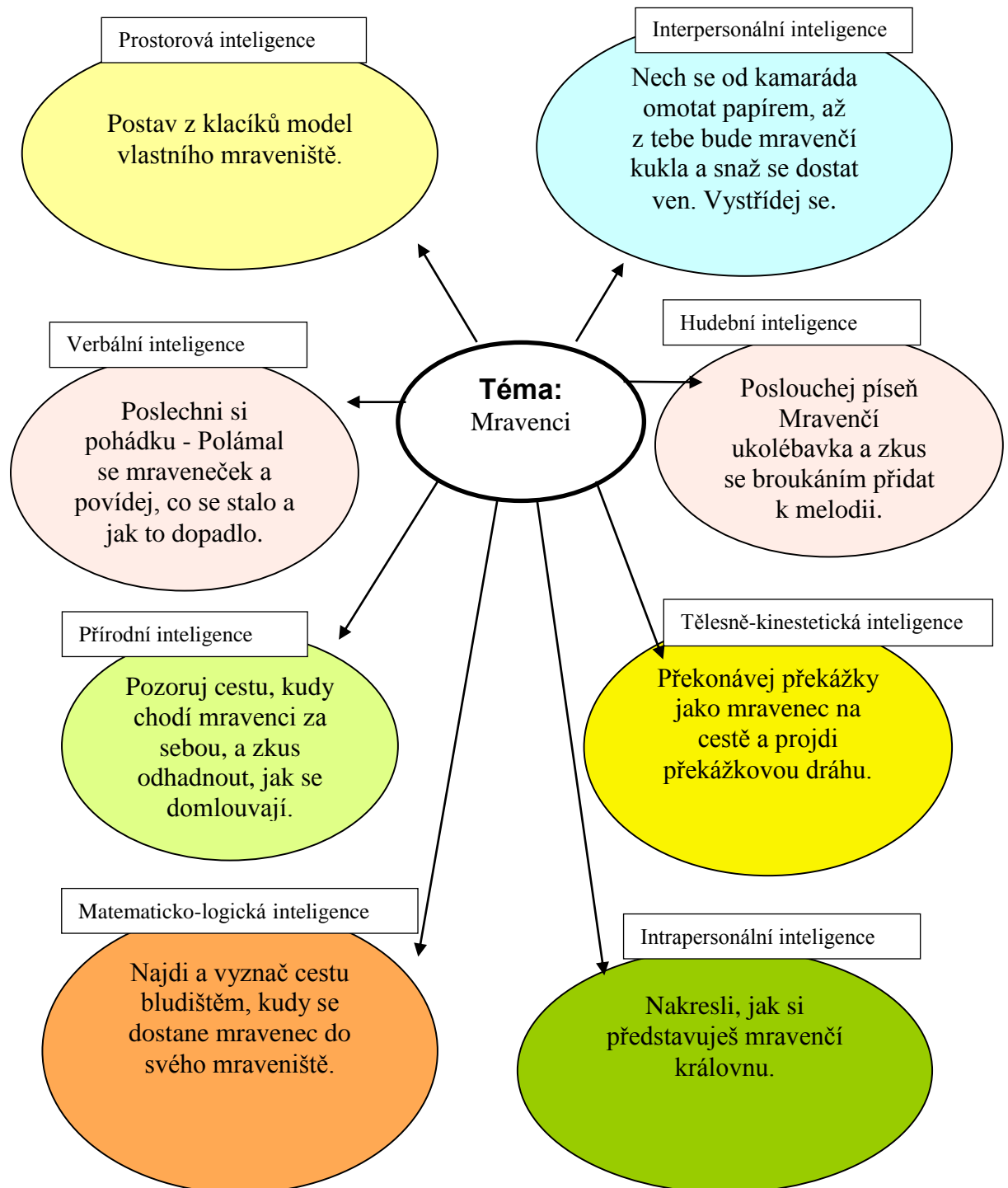
Metody, techniky	Náplň	Pomůcky, poznámky,
<p data-bbox="264 524 419 555">EVOKACE</p> <p data-bbox="264 636 437 831">reakce na předcházející text diskuze</p> <p data-bbox="264 960 464 1111">UVĚDOMĚNÍ pohybová hra s kooperací</p> <p data-bbox="264 1406 411 1496">narativní pantomima</p> <p data-bbox="264 1682 480 1771">výtvarná činnost hromadná forma</p> <p data-bbox="264 1957 405 1989">REFLEXE</p>	<p data-bbox="778 309 911 340" style="text-align: center;">DUBEN</p> <p data-bbox="676 371 1011 551" style="text-align: center;"><i>Chvíli slunce, chvíli bláto, kdopak asi může za to, že se v dubnu přihlásí aprílové počasí? (M. Vegnerová)</i></p> <p data-bbox="520 607 932 638">Poslech, rytmizace hrou na tělo.</p> <p data-bbox="520 714 906 745">Čemu se říká aprílové počasí?</p> <p data-bbox="520 777 1158 857">A co se při něm děje? Jaké umí zvuky? Zkuste ho napodobit.</p> <p data-bbox="520 938 754 969"><u>Mraky a mráčky</u></p> <p data-bbox="520 992 1086 1023">Co jsou mraky? (nahromaděné kapky vody)</p> <p data-bbox="520 1046 1129 1126">Učitelka oznamuje, jak velké mraky budou děti vytvářet:</p> <p data-bbox="520 1158 751 1189">mráček – dvojice,</p> <p data-bbox="520 1211 730 1243">mrak – čtveřice,</p> <p data-bbox="520 1265 1023 1296">bouřkový mrak – spojí se všechny děti.</p> <p data-bbox="520 1377 799 1408"><u>Jaké je dnes počasí?</u></p> <p data-bbox="520 1431 1150 1579">Podle slovního doprovodu učitelky děti postupně předvádí slunce a teplé paprsky, tvorbu mraků, déšť, bouřku, vyjasnění.</p> <p data-bbox="520 1659 647 1691"><u>Prší, prší</u></p> <p data-bbox="520 1713 1091 1794">Zapouštění vodových barev do podkladu, na kterém je nanesená klovatina.</p> <p data-bbox="520 1816 1129 1848">Výstava - umístění obrázků v prostoru zahrady.</p> <p data-bbox="520 1928 1166 2009">Teploměr – děti se postaví podle toho, jak je která aktivita zaujala.</p>	<p data-bbox="1195 692 1267 723">altán</p> <p data-bbox="1195 1023 1315 1171">travnatá plocha zahrady</p> <p data-bbox="1195 1408 1315 1556">travnatá plocha zahrady</p> <p data-bbox="1195 1632 1358 1883">altán Pomůcky: papír, štětce, klovatina, barvy</p>

EVOKACE	Z deště mají radost nejen rostliny, ale také živočichové, např. hlemýždi. Jiní živočichové jsou při dešti zalezlí a schovaní, ale když se vyjasní, objeví se.	
pohybová chvilka	<p><i>Každé ráno na kopeček běží malý mraveneček. Vyjdi, vyjdi sluníčko, pošimrej mě na líčko. I ty malý popleto, musíš počkat na léto.</i></p> <p>Říkanka s pohybovým doprovodem.</p>	prostor u hmyzího domečku
UVĚDOMĚNÍ experiment hromadná forma	<p><u>Past na hmyz</u></p> <p>Past se vyrobí z misky se zbytkem marmelády nebo salámu. Umístí se do vyhloubené jamky a překryje se kamenem nebo klacíky. Po nějaké době lze pozorovat nachytaný hmyz. Využití lupy.</p> <p><u>Mravenci</u></p> <p>Plánování činností dle Gardnerovy teorie rozmanitých inteligencí (viz níže).</p>	Altán prostor v klidné části zahrady
pohybová hra ve dvojicích	<p><u>Honěná ruměnic</u></p> <p>Pozorování ruměnic pod lipami. Utvoření dvojic, chycení za ruce. Jedno dítě nemá dvojici. Koho se při honičce dotkne, s tím si vymění místo. Honička se opakuje.</p>	travnatá plocha zahrady
pokus	<p><u>„Hmyzí“ přijímání potravy</u></p> <p>Zkoušení nasávání vody pomocí zkrouceného brčka – motýli, nabírání rýže hůlkami – brouci.</p>	vrbové iglú
REFLEXE	Kresba brouka, využití prstových barev, pastelů	altán, špalky

Samostatné činnosti dle volby dětí (nepřímo řízené)

Každá z činností respektuje tyto zásady:

- Činnost dělají děti bez přímého vedení učitelkou – samostatně.
- Činnost je založena na spolupráci dětí.
- Činnost dětem umožňuje volit vlastní postup, samy objevují jednotlivé kroky řešení úkolu.
- K činnosti si samy děti volí pomůcky, materiály. Samy si potřebné materiály přichystají i uklidí.

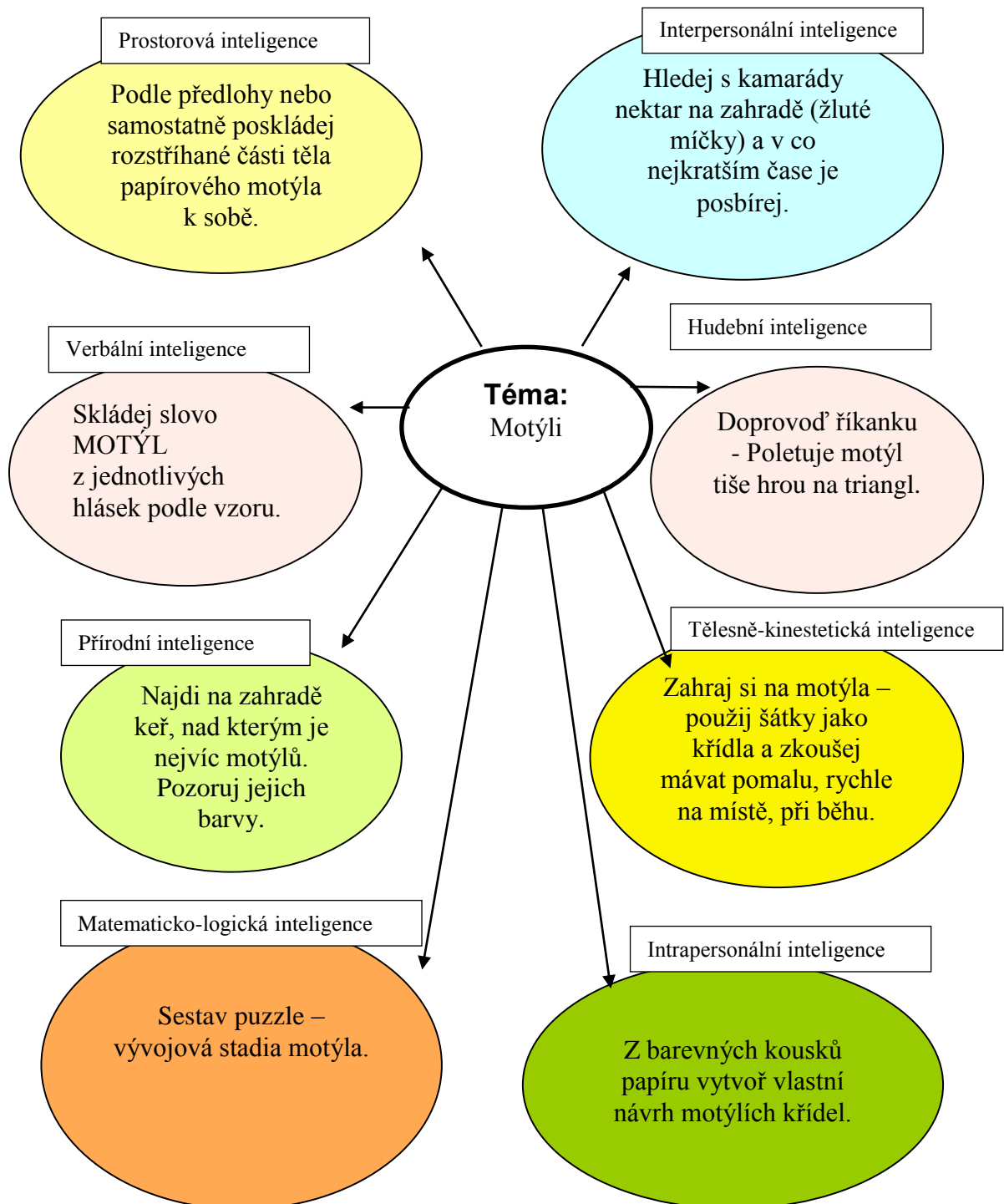
Metody, techniky	Náplň	Pomůcky, poznámky,
	KVĚTEN	
	<i>Měsíček květen ujal se vlády, už kvetou louky, už kvetou sady. Někde máj mu říkají, to když voní v háji, že však všechno voní, kvete, říkáme mu raději – květen. (H. Nová)</i>	
EVOKACE rozehřátí pohybovou hrou	<u>hra „Květiny“</u> Varianta hry Na kompot. Děti jsou rozdělené na tři druhy květin.	travnatá plocha zahrady
UVĚDOMĚNÍ individuální forma pozorování	<u>Poznej květinu</u> Děti si rozeberou kartičku s obrázkem květiny a vydají se hledat v prostoru zahrady její stanoviště. Využití lupy pro detailní pozorování květů, listů. Seznámení s názvy květin	celý prostor zahrady Pomůcky: kartičky
postřehová hra hromadná forma	<u>Co chybí</u> Barevné luční květy jsou rozprostřené na stole zakryté šátkem. Po odkrytí se děti snaží zapamatovat co nejvíc barev i názvů. Potom se květy zase zakryjí a děti postupně jmenují, které barvy a květy se zapamatovaly.	altán Pomůcky: šátek
tvořivá činnost individuální forma	<u>Jarní paletky</u> Papírové paletky s nalepenou oboustrannou lepicí páskou. Děti chodí po zahradě a tvoří barevné jarní paletky dle fantazie.	celý prostor zahrady Pomůcky: papírové paletky
REFLEXE	Které názvy květin jste si zapamatovali? Která aktivita ti přišla těžká a naopak lehká?	

<p>EVOKACE</p> <p>diskuze</p>	<p>Už víme, že rostliny rostou, pokud mají dost světla a tepla. Jak můžeme my zahradě pomáhat, aby rostliny rostly a kvetly?</p> <p>Koho mohou přilákat pestrobarevné květy?</p> <p><u>Šel zahradník do zahrady</u></p> <p>Zpěv písničky, pohybový doprovod. (Maličká su 3)</p>	<p>vrbové iglú</p>
<p>EVOKACE</p> <p>pracovní činnosti</p> <p>hromadná forma</p>	<p><u>My jsme malí zahradníci</u></p> <p>Pletí v bylinkovém záhonu. Odvážení plevele do kompostéru. Zalévání rostlin – bylinkové záhony, keře, přírodní truhlíky.</p>	<p>bylinkové záhony, truhlíky</p>
<p>hromadná forma</p> <p>kooperativní hry</p> <p>zkoumání</p>	<p><u>Případ Kompost</u></p> <p>Výchovně vzdělávací program Ekocentra Paleta Pardubice. Pojem bioodpad. Význam půdy jako nenahraditelného zdroje. Živočichové a organizmy žijící v půdě.</p>	<p>altán</p> <p>travnatá plocha zahrady</p>
<p>pozorování</p> <p>individuální forma</p>	<p><u>Barevní návštěvníci zahrady</u></p> <p>Pozorování motýlů na keřích a bylinách na zahradě. Seznamování s názvy některých druhů.</p> <p><u>Motýli</u></p> <p>Plánování činností dle Gardnerovy teorie rozmanitých inteligencí (viz níže).</p>	<p>celý prostor zahrady</p>
<p>REFLEXE</p>	<p>Popiš, co tě zaujalo? Co ses dozvěděl?</p>	<p>vrbové iglú</p>

Samostatné činnosti dle volby dětí (nepřímo řízené)

Každá z činností respektuje tyto zásady:

- Činnost dělají děti bez přímého vedení učitelkou – samostatně.
- Činnost je založena na spolupráci dětí.
- Činnost dětem umožňuje volit vlastní postup, samy objevují jednotlivé kroky řešení úkolu.
- K činnosti si samy děti volí pomůcky, materiály. Samy si potřebné materiály přichystají i uklidí.

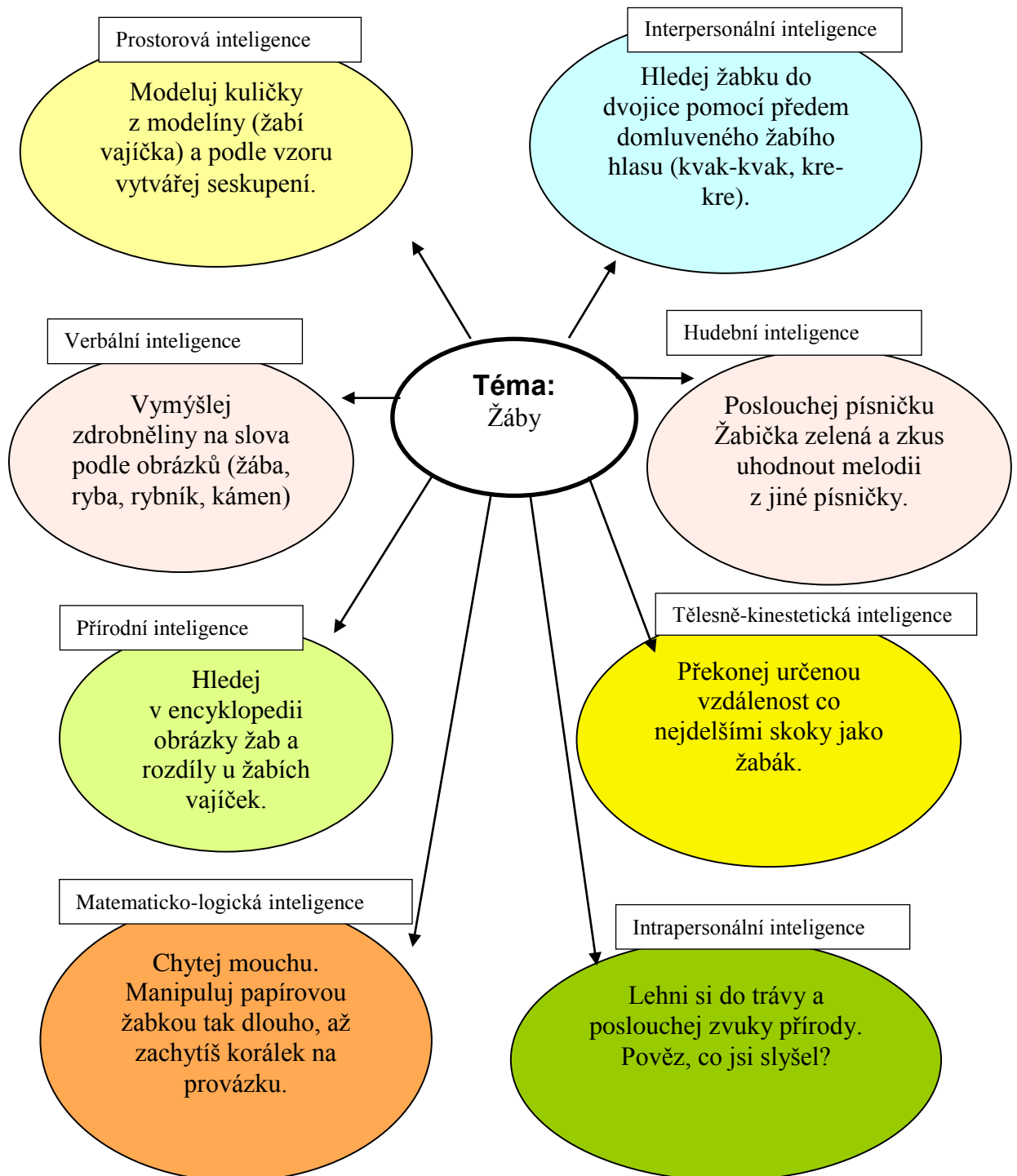
Metody, techniky	Náplň	Pomůcky, poznámky,
<p data-bbox="264 633 419 667">EVOKACE</p> <p data-bbox="264 909 480 994">hromadná forma hra v roli</p> <p data-bbox="264 1126 480 1211">UVĚDOMĚNÍ hromadná forma</p> <p data-bbox="264 1518 480 1653">pozorování objevování hromadná forma</p> <p data-bbox="264 1955 405 1989">REFLEXE</p>	<p data-bbox="762 297 922 342" style="text-align: center;">ČERVEN</p> <p data-bbox="679 365 1007 551" style="text-align: center;"><i>Červen přilét na motýlku, posadil se na květinku, pohládl jí hlavičku, odlétl ke sluníčku. (M. Vegnerová)</i></p> <p data-bbox="520 607 1166 801">V teplých červnových dnech je venku pěkně živo. Na rostlinách u vody můžeme vidět mnoho zajímavého. Znáte některé živočichy, kteří žijí u vody nebo ve vodě?</p> <p data-bbox="520 887 683 920"><u>Na zvířátka</u></p> <p data-bbox="520 943 1158 1028">Učitelka čaruje a děti předvádí zvířata žijící u vody či ve vodě. (ryba, žába, čáp, vážka, kachna)</p> <p data-bbox="520 1111 735 1144"><u>Kdo žije u vody</u></p> <p data-bbox="520 1167 1166 1361">Děti hledají po zahradě obrázky živočichů, třídí je podle výskytu a obrázky živočichů, kteří žijí ve vodě nebo u vody, donesou je k jezírku. Pojmenují je.</p> <p data-bbox="520 1435 703 1469"><u>Život ve vodě</u></p> <p data-bbox="520 1491 1142 1686">Hledání drobných vodních živočichů. (vodní šneci, znakoplavky, larvy chrostíků) Nabírání vody s živočichy do sklenice, pozorování pomocí lupy, pouštění zpět do vody.</p> <p data-bbox="520 1760 592 1794"><u>Žáby</u></p> <p data-bbox="520 1816 1046 1910">Plánování činností dle Gardnerovy teorie rozmanitých inteligencí (viz níže).</p> <p data-bbox="520 1984 1046 2018">Výroba žáby z papíru. Závody ve skoku.</p>	<p data-bbox="1193 633 1382 779">prostor u jezírka pro obojživelníky</p> <p data-bbox="1193 909 1318 1055">travnatá plocha zahrady</p> <p data-bbox="1193 1189 1310 1272">prostor zahrady</p> <p data-bbox="1193 1462 1382 1659">jezírko pro obojživelníky Pomůcky: sklenice, síťka</p> <p data-bbox="1193 1955 1270 1989">altán</p>

<p>EVOKACE diskuze</p>	<p><u>Výprava k rybníku</u> Zkoušení házení kamínkových žabek. Pozorování břehů. Jaký je rybník? Je rybník jiný než jezírko na naší zahradě ve školce? Děti si podávají kamínek a každý popíše svůj dojem.</p>	<p>rybník v blízkosti MŠ</p>
<p>UVĚDOMĚNÍ hromadná forma pozorování</p>	<p><u>Co jsme našli u rybníka</u> Pomocí lupy děti zkoumají strukturu předmětů, které jsme objevili na břehu rybníka – kamínky, listy, peříčka ptáků, suchou trávu, žaludy, skořápku, klacíky, písek, šišky. .</p>	<p>altán Pomůcky: lupy</p>
<p>experiment individuální forma</p>	<p><u>Vlastnosti předmětů</u> Porovnávání předmětů – těžší X lehčí, ověřování pomocí vah. Porovnávání předmětů – tvrdý X měkký – vyvíjení tlaku na jednotlivé předměty, foukání do předmětů, pohazování, tření o sebe, rytí. Diskuze nad výsledky.</p>	<p>travnatá plocha zahrady, špalky Pomůcky: váha</p>
<p>experiment skupinová forma</p>	<p><u>Co plave, neplave</u> Postupné vkládání předmětů do nádob s vodou. Pozorování změn – co se potopí hned, co na vodě plave, co vsakuje vodu. Pozorování rychlosti osychání na slunci v závislosti na materiál a strukturu. Vyvozování závěrů na základě zkušenosti z předchozí činnosti.</p>	<p>vodní hřiště Pomůcky: kyblíky</p>
<p>REXLEXE</p>	<p>Děti pokládají různě velké kameny k činnostem podle toho, jak je která zaujala.</p>	

Samostatné činnosti dle volby dětí (nepřímo řízené)

Každá z činností respektuje tyto zásady:

- Činnost dělají děti bez přímého vedení učitelkou – samostatně.
- Činnost je založena na spolupráci dětí.
- Činnost dětem umožňuje volit vlastní postup, samy objevují jednotlivé kroky řešení úkolu.
- K činnosti si samy děti volí pomůcky, materiály. Samy si potřebné materiály přichystají i uklidí.

5.3 3. krok projektu – RELIZACE

V rámci bakalářské práce byla v praxi ověřována část projektu. Vybrala jsem období přechodu zimy do jara, tedy měsíce únor a březen. Jednotlivé aktivity probíhaly ve venkovním prostředí, na zahradě mateřské školy.

5.4 4. krok projektu – HODNOCENÍ

Realizace vybrané části projektu se zúčastnily děti ve věku 4 – 6 let. Jejich počet byl v závislosti na pravidelnosti docházky do mateřské školy 12 – 15. Děti byly nejprve seznámeny s názvem projektu a jeho obsahem.

Reflexe - únor

První část realizace proběhla v měsíci únoru. Daný měsíc jsme si představili krátkou motivační říkankou, která měla za úkol obsahově vyjádřit, jaký daný měsíc je a co nám ukazuje nebo nabízí. Měsíc únor byl zaměřen na ptáky ve volné přírodě, které můžeme vidět při vycházkách nebo v bezprostředním okolí na zahradě školy. Děti se seznámily i s druhy ptáků, kteří na zimu odlétají přezimovat do teplých krajín a z jakého důvodu. Děti třídily a vybíraly pomocí obrazového materiálu jednotlivé druhy ptáků a seznámily se s péčí o ně v zimním období. Z nabízených aktivit děti nejvíc zaujala pátrací výprava, kdy se v tichosti vydávaly sledovat ptáky v zahradě. Své postřehy sdělovaly ostatním. Téma výskytu ptáků bylo podrobněji rozpracováno do plánování činností podle teorie rozmanitých inteligencí H. Gardnera v podobě připravené myšlenkové mapy. Realizace probíhala několik dní po sobě na různých stanovištích v prostoru školní zahrady. Dětem byly nabídnuty činnosti a aktivity dle vlastního výběru. Každý den byly připraveny 2 – 4 stanoviště. Na základě předcházející slovní instrukce pracovaly děti již převážně samostatně bez přímého vedení. Při činnostech byly podporovány v kooperaci, byla jim umožněna volba vlastního postupu a v případě potřeby nabídnuta pomoc. Téměř všechny děti byly při činnostech aktivní a pozitivně naladěné. Na konci každého dne děti hodnotily, které aktivity jim připadaly zajímavé, které lehké či obtížné.

Reflexe dětí:

Nejzajímavější aktivity: vytváření vlastního návrhu budky či krmítka pro ptáky, doplňování krmení do krmítek.

Nejobtížnější aktivity: napodobování zvuků pomocí rytmických nástrojů, třídění semen a zapamatování si názvů některých z nich.

Další dílčí téma měsíce února bylo zaměřeno na ostatní zvířata, se kterými se mohou setkat v zimním období. Zde byl vytvořen prostor pro přesah prostoru školní zahrady a s dětmi jsme se vypravili na delší vycházku do lesa. Děti hledaly stopy, učily se je rozpoznat, porovnávaly tvary a velikosti. Zkoušely otisknout vlastní stopu a chůzi ve stopách. Z otisku stopy vyráběly ve skupinách odlitek. Na zahradě potom hledaly stopy zvířat a ptáků, které na zahradě vídají. Činnosti zakončily doplňováním potravy do krmítka pro veverku, umístěného na zahradě školky.

Reflexe dětí:

Nejzajímavější aktivity: odlévání stop a jejich následné pozorování a porovnávání s ostatními skupinami.

Tuto aktivitu zároveň hodnotily jako nejobtížnější.

Reflexe učitelky:

První část realizace části projektu splnila předem stanovený cíl. Děti byly seznámeny s jevy v bezprostředním okolí, byly podpořeny v samostatném bádání, objevování a tvořivé činnosti. Získaly povědomí o tom, že je důležité všimnout si druhů zvířat v našem okolí a pomáhat jim přežít zimní období. Jako velmi pozitivní shledávám, že se děti účastnily nabízených aktivit se zaujetím a nadšením. Jsem toho názoru, že na to mělo vliv i situování jednotlivých center do přirozeného prostředí, které tvoří zahrada vybudovaná v přírodním stylu. Museli jsme si ovšem hned zpočátku ujasnit organizaci při aktivitách na jednotlivých stanovištích. Poté již probíhaly činnosti plynule. Vzájemná spolupráce dětí a jejich zpětná vazba mi potvrdily důležitost vhodného plánování činností a jsou pro mě inspirací pro další praxi.

Reflexe - březen

Ve druhé části realizace se děti, stejně jako v první části, naučily říkanku, tentokrát o příchodu jara. Prvním úkolem bylo všimnout si okolí a jeho změn. Nad svými postřehy potom děti diskutovaly. Aktivity byly zaměřeny na růst prvních rostlin – na získávání poznatků o tom, jaké podmínky potřebují rostliny k růstu. K tomu nám velmi dobře posloužil pokus s rychlením větviček. Třešňovou větvičku a větvičku zlatice jsme umístili za okno do tepla ve třídě a po pár dnech děti mohly pozorovat rašící pupeny. Další experiment probíhal ve skupinách. Děti si zasely hrách a fazoli do průhledných

nádob a při jejich růstu postupně zjišťovaly, z jakých jednotlivých částí se rostliny skládají.

Reflexe dětí:

Nejzajímavější aktivity: setí a následné pozorování růstu rostlin ze semen, experiment s rychlením větvíček zlatice.

Další část března byla věnována včelám. Oblíbená byla písnička Včelka, kterou děti zpívaly, doprovázely pohybem i na rytmické nástroje. Na téma včel hrály pohybové hry, zkoušely ve skupinách stavět úl z materiálu dostupného v prostorách zahrady. Toto téma bylo rozpracováno také do podoby plánování dle Gardnerovy teorie rozmanitých inteligencí. Zvolila jsem stejnou organizaci jako v předchozím měsíci. Každý den měly děti k dispozici na výběr z několika stanovišť. Zde si postupně zkoušely např. postavit včelí buňky, experimentovaly s medem, trénovaly prostorovou orientaci při běhu ve skupině, napodobovaly zvuky včelstva.

Reflexe dětí:

Nejzajímavější aktivity: stavba včelích buněk z klacíků, experiment s rozpouštěním medu v teplém nápoji.

Nejobtížnější aktivity: přenášení písku (pylu) na lžici po určené dráze, převyprávění děje písničky.

Reflexe učitelky

Také tato část projektu poskytla dětem nové poznatky, informace a zkušenosti v návaznosti na stanovené cíle. Na základě nabízených činností děti získávaly představy o důležitosti chránit přírodu, starat se, pečovat o ni a udržovat s ní tolik důležitý pravidelný kontakt. Při realizaci této části projektu již děti znaly postup při organizování činností. Osvědčilo se mi věnovat dostatek času prvotnímu vysvětlení a to se podle mě kladně projevilo na celkovém průběhu. Využití prostoru přírodní zahrady mě utvrdilo v přesvědčení, že přírodní prostředí má na děti velmi pozitivní vliv a pomáhá jim získávat důležité zkušenosti a prožitky, které mohou uplatnit v dalším rozvoji. Na základě získaných zkušeností bych ráda v budoucnu využila možností rozšířit činnosti dětí např. o návštěvu chovatele včel v obci či využití nabízených programů některých Ekocenter v okolí.

6. Závěr

Předkládaná bakalářská práce je zaměřená na environmentální vzdělávání v mateřské škole. Jejím cílem v teoretické části bylo seznámit s vybranými pojmy z oblasti environmentální výchovy, prostředím mateřské školy, cíly a prostředky k uskutečňování environmentální výchovy dětí předškolního věku. Část práce je věnována přírodním zahradám, jejich prvkům a využití v předškolním vzdělávání.

Další součástí práce bylo vytvoření celoročního projektu zaměřeného na environmentální edukaci předškolních dětí. Hlavním cílem praktické části práce bylo zprostředkovat dětem aktivity a činnosti zaměřené na environmentální výchovu, na seznámení s jevy v bezprostředním okolí v návaznosti na roční období, na získání nových poznatků a zkušeností, na podporu samostatného objevování vedoucím k pochopení některých souvislostí. Cíl práce byl splněn realizací vzdělávacích aktivit a činností ve vymezené části projektu. K dosažení cíle bylo plně využito prostředí přírodní zahrady a jejích výukových i herních prvků. Dětem byl touto formou umožněn pravidelný kontakt s přírodou v prostředí, ve kterém vyrůstají a které zpětně utváří jejich postoje k životnímu prostředí, k životu jako takovému a i k sobě samému.

Využití venkovního prostředí ve výchovně vzdělávacím procesu považuji za velmi důležité a přínosné. Na základě vlastních zkušeností a poznatků z realizace projektu bych doporučila věnovat náležitou pozornost venkovním prostorům mateřských škol, zejména pak zahradám, na kterých mají děti možnost trávit během dne dostatek času. Osvědčilo se mi situovat co nejvíc edukačních aktivit do prostředí školní zahrady, kde děti získávají nové poznatky a zkušenosti v přirozeném prostředí. Proto bych doporučila umožnit dětem dostatečně dlouhý pobyt venku, podporovat děti v objevování, zkoumání, získávání informací na základě vlastního prožitku a zkušenosti. Zároveň považuji za důležité vést děti k péči okolí, které je obklopuje, upevňovat v nich vztah k místu, kde žijí a umožnit jim tak získávat kladné postoje k prostředí a k životu, které budou schopny v budoucnu předávat dalším generacím.

7. Seznam použitých zdrojů:

CZELISOVÁ, Renata, ŘEHÁKOVÁ, Kateřina, UHRÍČKOVÁ, Alena (2012). *Pohádková zahrada*. Brno: Lipka – školské zařízení pro environmentální vzdělávání.

ISBN 978-80-87604-10-6

ČERNÍK, Michal (2003). *Knižka pro děti od dvou do pěti*. Praha: Euromedia Group k.s. – Knižní klub.

ISBN 80-242-1031-2

ČINČERA, Jan (2006). Trendy v environmentální výchově – interpretivistický a kritický proud. *Envigogika* [online]. Envigogika [cit. 2006-12-12]. Dostupné z: <https://www.envigogika.cuni.cz/index.php/Envigogika/article/view/2/3>

Ekoslovník: Udržitelný rozvoj. [online].

Dostupné z: <http://www.ekologickavychova.cz/cr/ekoslovník/u>

GARDNER, Howard (1999). *Dimenze myšlení: Teorie rozmanitých inteligencí*. Praha: Portál.

ISBN 80-7178-279-3

GEBHARTOVÁ, Vladimíra, OPRAVILOVÁ, Eva (2011). *Rok v mateřské škole*. Praha: Portál.

ISBN 978-80-7367-703-9

HARTL, Pavel, HARTLOVÁ, Helena (2000). *Psychologický slovník*. Praha: Portál.

ISBN 80-7178-303-X

HORNÁČKOVÁ, Vladimíra (2014). *Inspirace pro tvorbu projektu v mateřské a základní škole na téma „Včelka a příroda“*. Hradec Králové: Gaudeamus.

ISBN 978-80-7435-505-9

HRONÍKOVÁ, Linda (2008). *Pohádky a hry s bylinkami*. Olomouc: Rubico.

ISBN 978-80-7346-085-3

JANČAŘÍKOVÁ, Kateřina, KAPUCIÁNOVÁ, Magdaléna (2013). *Činnosti venku a v přírodě v předškolním vzdělávání*. Praha: Raabe.

ISBN 978-80-7496-071-0

JANČAŘÍKOVÁ, Kateřina (2010). *Environmentální činnosti v předškolním vzdělávání*. Praha: Raabe.

ISBN 978-80-86307-95-4

JISTEL, Petr (2001). *Kolotoč her, písní a říkadel*. Praha: Muzikservis.

ISBN 80-86233-13-8

KARGEROVÁ, Jana, KREJČOVÁ, Věra, SYSLOVÁ, Zora (2015). *Individualizace v mateřské škole*. Praha: Portál

ISBN 978-80-262-0812-9

KŘIVÁNKOVÁ, Dana (2012). *Školní zahrada jako přírodní učebna*. Brno: Lipka ediční centrum.

ISBN 978-80-87604-62-5

KŘIVÁNKOVÁ, Dana (2014). *Zahrada není jen obyčejná hra. Metodická příručka*. Pardubice: Centrum celoživotního vzdělávání Jezerka o.p.s.

LEBLOVÁ, Eliška (2012). *Environmentální výchova v mateřské škole*. Praha: Portál.

ISBN 978-80-262-094-9

MAŇÁK, Josef, ŠVEC, Vlastimil (2003). *Výukové metody*. Brno: Paido.

ISBN 80-7315-039-5

Metodický pokyn MŠMT k zajištění environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty (2008). Metodický portál RVP [online]. [cit. 2008-11-06]. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/c/ZVOE/2759/METODICKY-POKYN-MSMT-K-ZAJISTENI-ENVIRONMENTALNIHO-VZDELAVANI-VYCHOVY-A-OSVETY.html/>

PETIŠKA, Eduard (2009). *Pohádkový dědeček*. Praha: Ottovo nakladatelství s.r.o.
ISBN 978-80-7360-885-9

PRŮCHA, Jan, WALTEROVÁ, Eliška, MAREŠ, Jiří (1995). *Pedagogický slovník*.
Praha:Portál.
ISBN 80-7178-029-4

Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání (2018). Praha: MŠMT

STOJAN, Jaroslav (1997). *Maličká su 1, 3. Učebnice hudební výchovy pro děti
mateřské a základní školy*. Přerov: Jasto.
ISBN 80-86086-09-7

SVOBODA, Jiří Václav (1974). *Sítka na motýly*. Praha: Albatros.

SVOBODA, Tomáš (2015). Přírodní zahrada [online]. Dostupné z:
<http://www.prirodnizahrady.com/prirodni-zahrada.html>

Tbilisi Declaration (1977). [online].

Dostupné z: <http://www.gdrc.org/uem/ee/tbilisi.html>